

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ:

Методичні рекомендації та завдання до практичних занять і самостійної роботи для здобувачів вищої освіти ступеня «доктор філософії» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

МИКОЛАЇВ

2017

УДК 001.814
О-64

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Миколаївського національного аграрного університету від 19.04.2017р., протокол №8

Укладач : І.О. Мельник

Рецензенти:

Стройко Т.В. – доктор екон. наук, професор, завідувач кафедри економіки та міжнародних економічних відносин Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського

Вишневська О.М. – доктор екон. наук, професор, декан обліково-фінансового факультету Миколаївського національного аграрного університету

© Миколаївський національний
аграрний університет, 2017
© Мельник І.О., 2017

ЗМІСТ

Вступ	4
ТЕМА 1. Поняття про науку та її еволюцію. Наука як система знань	5
ТЕМА 2. Організація науково-дослідної роботи	8
ТЕМА 3. Застосування методів наукового дослідження	12
ТЕМА 4. Інформаційне забезпечення наукових досліджень	16
ТЕМА 5. Раціональна організація праці в процесі наукових досліджень	23
ТЕМА 6. Ефективність науково-дослідних робіт: критерії та проблеми оцінки	28
ТЕМА 7. Наукові та науково-педагогічні кадри	32
ТЕМА 8. Загальні вимоги та правила оформлення науково-дослідної роботи.	36
Завдання для підсумкового контролю знань	41
Тестовий контроль	43
Теоретико-практичні завдання	60
Рекомендована література	62

ВСТУП

Сучасний етап науково-технічного розвитку суспільства висуває нові, набагато вищі вимоги до творчого потенціалу фахівців, що передбачає володіння новими науковими методами, вміння орієнтуватися в потоці наукової інформації, знаходити найраціональніші конструкторські, технологічні й організаційні рішення.

Перед спеціалістами різних напрямів підготовки все частіше постають завдання, які вимагають, окрім фахової кваліфікації, знання методів опрацювання результатів спостережень, планування експериментів, математичних методів моделювання та оптимізації процесів дослідження. Отже, сучасний фахівець повинен мати не тільки глибоку професійну підготовку, а й певний обсяг знань у галузі наукових досліджень, що передбачає засвоєння методологічних засад наукової праці, вміння збирати і опрацьовувати інформацію, розробляти програми наукових досліджень, аналізувати одержані результати та оформляти їх у вигляді наукового звіту.

Поряд із практичними вміннями здійснювати наукове дослідження, необхідною умовою ефективною та успішною науковою діяльністю є готовність особистості до науково-дослідної роботи, її пошукова активність, продуктивна дослідницька поведінка, стійке прагнення до творчого наукового пошуку та комплекс індивідуально-психологічних і характерологічних особливостей, що забезпечить високу ефективність її професійного функціонування.

Предметом дисципліни «Організація і методика проведення наукових досліджень» є методологія наукових досліджень і методика здійснення досліджень конкретних проблем економіки на основі загальнонаукових та емпіричних наукових прийомів, що дає змогу досліджувати економічні і соціальні процеси у їх спорідненості, відмінності та історичному аспекті. Ці прийоми особливо ефективні при застосуванні методів системного дослідження соціально-економічних процесів з врахуванням тієї обставини, що вони постійно повинні удосконалюватися разом з науково-технічним і соціально-економічним прогресом суспільства.

Цей курс має методологічне спрямування, хоча орієнтований на конкретні дослідження економіки, пов'язаної з іншими міжгалузевими проблемами технічних, екологічних, гуманітарних та соціальних наук.

Методичні рекомендації містять в собі методичні та лекційні матеріали у конспектно-схематичному вигляді, тлумачний словник термінів, перелік питань та тестові завдання для поточного та підсумкового контролю знань, перелік рекомендованої літератури.

Розглядається сутність поняття про науку, її виникнення та еволюцію. Розкриваються основні методи наукових досліджень, особливості науки в умовах ринкових відносин, форми науково-дослідної роботи та специфіка її організації. Значна увага приділена раціональній організації праці науковців, пошуку науково-технічної інформації, визначенню ефективності науково-дослідних робіт.

ТЕМА 1.**ПОНЯТТЯ ПРО НАУКУ ТА ЇЇ ЕВОЛЮЦІЮ. НАУКА ЯК СИСТЕМА ЗНАНЬ****План:**

1. Поняття про науку, її сутність, цілі та функції.
2. Виникнення науки та її еволюція.
3. Наука як система знань. Основні види та ознаки наукового дослідження.

Література: 3, 4, 10, 15, 16

Міні лексикон: Наука, система наукових знань, наукова діяльність, теорія, наукова ідея, принцип, категорія, методологія, гіпотеза, аналіз, синтез, експеримент, об'єкт дослідження, метод дослідження.

1. ПОНЯТТЯ ПРО НАУКУ, ЇЇ СУТНІСТЬ, ЦІЛІ ТА ФУНКЦІЇ

Наука - особлива форма людської діяльності, яка склалася історично і має своїм результатом цілеспрямовано відібрані факти, гіпотези, теорії, закони і методи дослідження, на основі яких виявляються суттєві, найбільш важливі сторони та закономірності розвитку природи, суспільства і мислення.

Система наукових знань

- теорія
- закон
- гіпотези
- поняття
- наукові методи

Наукова діяльність

- постановка (виникнення) проблеми
- побудова (залучення) гіпотез
- створення і впровадження нових методів дослідження
- узагальнення результатів

Основний продукт наука отримує лише по завершенні науково-дослідницького циклу у вигляді **законів і теорій**.

Головна мета науки – отримання нових знань і використання їх у практичному освоєнні світу.

Функції науки – призначення, роль наукового пізнання. Виділяють описову, прогностичну, проектно-конструкторську (технологічну) та інші функції.

2. ВИНИКНЕННЯ НАУКИ ТА ЇЇ ЕВОЛЮЦІЯ

Перший етап: Наука античного світу

- першооснови хімії;
- основи математики;
- астрологія;
- астрономія;
- логіка і психологія;
- зоологія і ботаніка;
- мінералогія і географія;
- естетика і політика та ін.

Другий етап: Фундаменталізація науки

- фізико-математичні;
- біосистеми та медицина;
- технології та виробництво;
- економіка та ін.

Третій етап: Система наукових знань (створення наукових шкіл)

Структурні елементи науки та їх характеристика

Теорія – узагальнення предметно-практичної діяльності людей, яке створює систему, де визначальному елементу субординаційно підпорядковані всі інші, що пояснюють виникнення, взаємозв'язки, сутність і закономірність розвитку об'єкта дослідження.

Наукова ідея – якісний стрибок думки, який є новим поясненням або змінює уявлення про певні факти чи явища.

Принцип – головне, вихідне положення наукової теорії, що виступає, як перше і найабстрактніше визначення ідеї, як початкова форма систематизації знань.

Категорія – найбільш загальні, фундаментальні поняття, які відбивають найбільш суттєві властивості явищ дійсності і пізнання.

Методологія – філософське вчення про методи пізнання і перетворення дійсності, застосування принципів світогляду до процесу пізнання і духовної творчості, синтез природно-наукових і філософських знань.

Гіпотеза – науково обґрунтоване припущення, яке висувається для пояснення будь-якого процесу у первинному формулюванні, але після перевірки може виявитись істинним або хибним.

Експеримент – найбільш загальний емпіричний метод пізнання, який не лише включає спостереження і вимірювання, а й здійснює перестановку, зміну об'єкта дослідження, виявляє вплив одного фактора на інший.

3. НАУКА ЯК СИСТЕМА ЗНАНЬ. ОСНОВНІ ВИДИ ТА ОЗНАКИ НАУКИ

Розвиток науки йде від збирання фактів, їх вивчення і систематизації, узагальнення зв'язаної, логічно стрункої системи наукових знань, яка дозволяє пояснити відомі факти і передбачати нові.

Об'єктом дослідження може бути об'єкт матеріального світу, явище, їх якості, зв'язок між явищами та якостями, на які направлено дослідження.

Предмет дослідження – це методологічна характеристика дослідження; все те, що знаходиться в межах об'єкту дослідження.

Мета наукового дослідження – досягнення основного результату на основі всебічного, достовірного вивчення об'єкта дослідження, його структури, характеристик, зв'язків на основі розроблених в науці принципів і методів пізнання, а також впровадження їх у практику діяльності і отримання відповідного ефекту.

Пізнавальні завдання у науковому дослідженні:

Емпіричні полягають у відборі і ретельному вивченні фактів.

Теоретичні – відтворюється механізм явищ або процесів, що дає можливість пояснити встановлені факти.

Логічні вирішуються при побудові теорії і розробці гіпотези, коли мають задовольнитися логічні гносеологічні вимоги.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Визначте, що включає "система наукових знань".
2. Які основні продукти отримує наука?
3. Назвіть основні етапи еволюції науки та дайте їм характеристику.
4. Відтворіть шлях створення наукової теорії.
5. Дайте визначення поняттям: "теорія", "наукова ідея", "принцип", "категорія", "методологія", "гіпотеза", "експеримент".
6. Що може бути об'єктом дослідження?
7. Які пізнавальні завдання вирішуються у процесі наукового дослідження?

ТЕМА 2.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

План:

1. Поняття, особливості, цілі та завдання науково-дослідної роботи.
2. Вибір теми дослідження та розробка робочої гіпотези.
3. Основні форми науково-дослідної роботи.
4. Керівництво, планування та облік науково-дослідної роботи.

Література: 3 - 6, 9, 11, 13, 16

Міні лексикон: *Класифікація досліджень, теоретичні, експериментальні, актуальність теми, наукова новизна, техніко-економічне обґрунтування, факти, робоча гіпотеза.*

1. ПОНЯТТЯ, ОСОБЛИВОСТІ, ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Класифікація наукових досліджень:

- залежно від джерел фінансування;
- за тривалістю розробки;
- за видами дослідження;
- за ступенем важливості для економіки;
- за складом досліджуваних якостей об'єкта ;
- за місцем проведення;
- за методами досліджень;
- за сферою використання результатів.

Залежно від джерел фінансування – держбюджетні – фінансуються з бюджету; госпрозрахункові – фінансуються за договорами із замовниками.

За сферою використання – фундаментальні, прикладні.

За видами дослідження – пошукові, науково-дослідні, науково-виробничі.

За тривалістю розробок – довгострокові – більше одного року, короткострокові – протягом одного року.

За складом досліджуваних якостей об'єкта – комплексні, диференційовані.

За методами дослідження – теоретичні, теоретико-експериментальні, експериментальні.

За місцем проведення – лабораторні, виробничі.

За ступенем важливості для економіки – на замовлення міністерств, відомств, установ, підприємств та ін.; за планом або ініціативою інституту чи кафедри.

Теоретичне дослідження ґрунтується на використанні логічних і математичних методів та засобів пізнання і його результатом є встановлення нових залежностей, якостей закономірностей.

Теоретико-експериментальне – це теоретичне дослідження, яке пов'язане одночасно з дослідною перевіркою виявлених якостей, залежностей та закономірностей у конкретних об'єктах.

Експериментальне – дослідження, які проводяться в конкретних об'єктах з метою виявлення нових якостей, залежностей, закономірностей або перевірки висунутих раніше теоретичних положень.

ВИБІР ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РОЗРОБКА РОБОЧОЇ ГІПОТЕЗИ

Науковий напрямок – сфера дослідження наукового колективу, який упродовж відповідного часу розв'язує ту чи іншу проблему.

Тема - наукове завдання, яке охоплює визначену галузь наукового дослідження.

Основні критерії вибору теми наукового дослідження:

- актуальність теми – необхідність, невідкладність її розробки для потреб розвитку науки, держави, галузі, підприємства, тощо
- новизна
- перспективність
- ефективність
- відповідність тематичній спрямованості наукової роботи інституту, кафедри, колективу.

Техніко-економічне обґрунтування теми (основні розділи)

I розділ – причина розробки теми, підґрунтя для її виконання.

II розділ – короткий літературний огляд з визначенням досягнутого рівня досліджень і отриманих результатів. Постановка невирішених питань, обґрунтування актуальності, значимості і важливості роботи.

III розділ – висновок про доцільність і необхідність виконання науково-дослідної роботи.

Збирання ФАКТІВ – це одна з найважливіших складових частин наукового дослідження. Факти збираються відповідно до висунутої наукової проблеми, але самі собою вони не становлять основу наукового дослідження. На перших етапах дослідження факти потрібні для висунування робочої гіпотези.

Робоча гіпотеза – висловлене дослідником обґрунтоване припущення, вірогідна причина виникнення фактів, які спостерігаються.

Гіпотезою є лише таке припущення, яке не суперечить усім науково встановленим припущенням і законам у даній галузі науки.

Вірогідність істинності висловленого припущення може і має бути обґрунтована.

Головне завдання гіпотези – розробити такі об'єктивні зв'язки і співвідношення, що є визначальними для явища, що вивчається.

Вимоги до гіпотези – прогнозованість, спільність для явищ одного класу, логічна несуперечливість.

Процес розвитку гіпотези проходить чотири стадії:

- висунування;
- формулювання;
- доведення;
- результати доведення.

Висування гіпотез – вивчення об'єкта дослідження нагромадженням теоретичних і емпіричних знань та обґрунтування на їх основі припущення про можливість одержання нових знань про нього.

Формулювання гіпотез – визначення методів дослідження і системи доказів.

Доведення гіпотез у процесі дослідження і експериментування, їх уточнення і коригування (дослідження гіпотез, експериментальна перевірка результатів дослідження гіпотез, уточнення і коригування попередніх гіпотез).

Результати доведення гіпотез – доповнюється новими припущеннями або відкидається, змінюється новими гіпотезами або перетворюється у достовірне знання.

Результати доведення:

- доповнення попередньо висунутих гіпотез;
- відхилення раніше висунутих гіпотез;
- висування нових гіпотез за результатами досліджень;
- отримання нових теоретичних або емпіричних знань.

ОСНОВНІ ФОРМИ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

(на прикладі вивчення дисципліни)

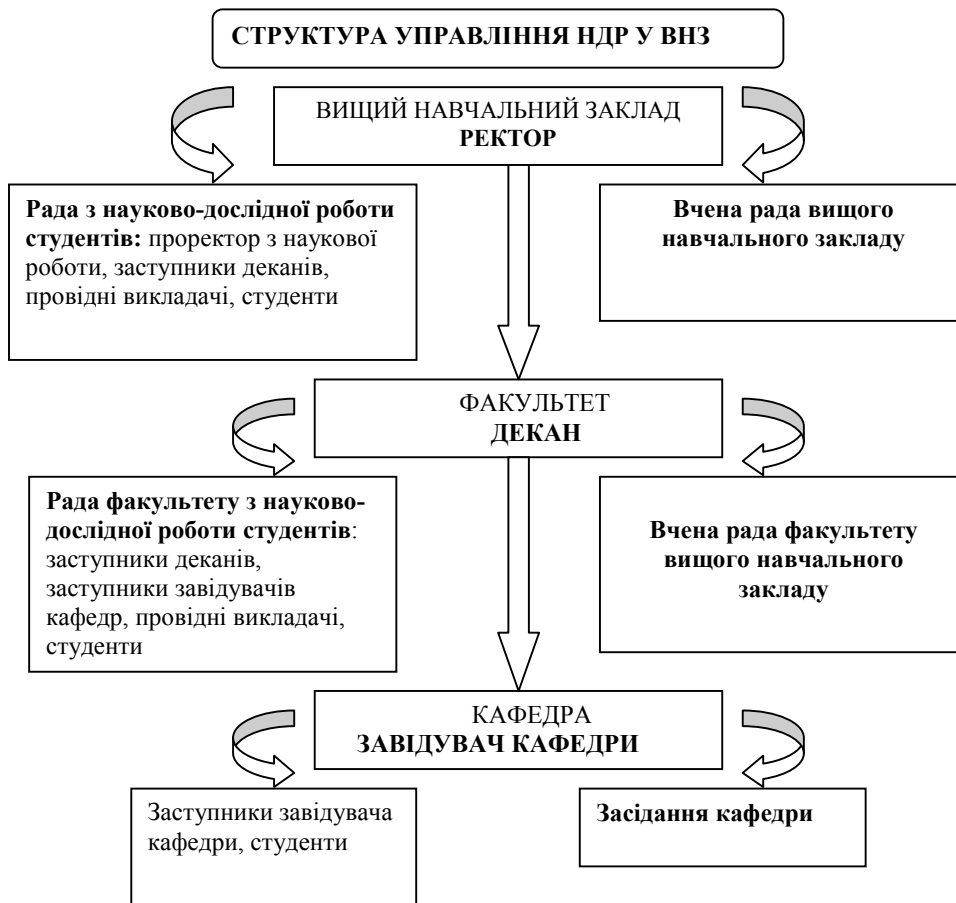
1. Вивчення курсу «Організація і методика проведення наукових досліджень».
2. Засвоєння методики досліджень на практичних та семінарських заняттях.
3. Виконання конкретної науково-дослідної роботи:
 - формулювання теми та її мети;
 - загальне ознайомлення з проблемою;
 - складання плану-проспекту і загального календарного плану виконання науково-дослідної роботи;
 - ознайомлення і реферування літературних джерел;
 - підготовка реферату (звіту, наукової записки) з теми.
4. Доповіді, виступи на конференціях, засіданнях наукових гуртків та семінарах, публікації, тощо.
5. Впровадження результатів науково-дослідної роботи у практику.

4. КЕРІВНИЦТВО, ПЛАНУВАННЯ ТА ОБЛІК НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

(на прикладі вищого навчального закладу)

Рада з НДР:

- планує науково-дослідну роботу;
- розглядає та затверджує плани з НДР факультетів та кафедр;
- заслуховує та затверджує звіти факультетів та кафедр;
- розробляє пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення форм і методів організації НДРС;
- організовує і забезпечує участь у наукових конференціях, семінарах, конкурсах, тощо;
- веде облік та звітність з науково-дослідної роботи;
- пропагує досвід НДР;
- сприяє впровадженню результатів наукових розробок в практику.

Розробка комплексної програми наукових досліджень у ВНЗ:

- програма наукових досліджень факультету;
- програма наукових досліджень кафедри;
- індивідуальні плани викладачів;
- індивідуальні плани студентів.

Результати наукової діяльності зараховуються у викладачів – при конкурсному обранні, присвоєнні вчених звань, та ін.; у студентів – при вступі до магістратури, аспірантури.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. За якими ознаками класифікуються наукові дослідження?
2. Визначте розбіжності між теоретичними, теоретико-експериментальними та експериментальними дослідженнями.
3. Які основні критерії враховуються при виборі теми наукового дослідження?
4. Перелічіть основні розділи та їх зміст при підготовці техніко-економічного обґрунтування теми.
5. Висловіть основні вимоги до гіпотези.
6. Які стадії проходить процес розвитку гіпотези?
7. Визначте форми науково-дослідної роботи.
8. Як відбувається процес планування НДР?

ТЕМА 3.

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ**План:**

1. Поняття та класифікація методів дослідження.
2. Аксиоматизація знань та причинні зв'язки у методології наукових досліджень.

Література: 3, 5- 7, 15- 16

Міні лексикон: *Метод дослідження, теоретичні методи, методичні прийоми, аксіоматизація, причинно-наслідкові зв'язки, спеціальні методи дослідження. соціологічне дослідження, анкетування.*

1. ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метод дослідження – прийом або сукупність прийомів, які використовуються для досягнення цілей, тобто отримання нових знань чи їх поглиблення.

Методи наукових досліджень: загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, абстрагування, конкретизація, системний аналіз); конкретно-наукові або емпіричні (теоретичні та методичні).

Загальнонаукові:

Аналіз – метод дослідження, який включає в себе вивчення предмета за допомогою мисленого або практичного розчленування його на складові елементи (частини об'єкта, його ознаки, властивості, відношення).

Синтез – дослідження явища в цілому, на основі об'єднання пов'язаних один з одним елементів в єдине ціле.

Індукція – метод дослідження, при якому загальний висновок про ознаки множини елементів виводиться на основі вивчення цих ознак у частині елементів однієї множини.

Дедукція – метод логічного висновку від загального до окремого, тобто спочатку досліджуються стан об'єкту в цілому, а потім його складових елементів.

Аналогія – метод наукового дослідження, завдяки якому досягається пізнання одних предметів і явищ на основі їх подібності з іншими.

Моделювання – метод наукового пізнання, що ґрунтується на заміні предмета або явища, які вивчаються на їх аналог, модель, що містить істотні риси оригіналу.

Абстрагування – метод відволікання, який дає змогу переходити від конкретних питань до загальних понять і законів розвитку.

Конкретизація – метод дослідження предметів у їх різнобічності, у якісній багатосторонності реального існування на відміну від абстрактного вивчення предметів.

Системний аналіз – вивчення об'єкта дослідження як сукупності елементів, що утворюють систему. У наукових дослідженнях він передбачає оцінку поведінки об'єкта як системи з усіма факторами, які впливають на його функціонування.

Конкретно-наукові або емпіричні:

ТЕОРЕТИЧНІ МЕТОДИ: гіпотетичний метод, створення теорій, аксіоматичний метод, формалізація.

Формалізація – метод дослідження об'єктів, подання їх елементів у вигляді спеціальної символіки.

Гіпотетичний метод – ґрунтується на гіпотезі, науковому припущенні, висунутому для пояснення будь-якого явища, яке потребує перевірки та теоретичного обґрунтування, щоб стати достовірною науковою теорією.

Аксіоматичний метод – передбачає використання аксіом, що є доведеними науковими знаннями, які застосовуються у наукових дослідженнях у вигляді відправних початкових положень для обґрунтування нової ідеї.

Створення теорій – узагальнення результатів дослідження, знаходження загальних закономірностей у поведінці об'єктів, що вивчаються, а також поширення результатів дослідження на інші об'єкти і явища, які сприяють підвищенню надійності проведеного експериментального дослідження.

МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ: органолептичні, документалістики, спостереження, експеримент, впровадження результатів у практичну діяльність, розрахунково-аналітичні.

Спостереження – апробація обґрунтування висунутих гіпотез або проміжних результатів дослідження з використанням аксіоматизованих знань про об'єкт, а також практики його функціонування.

Експеримент – науково поставлений дослід відповідно до мети дослідження для перевірки результатів теоретичних досліджень.

Впровадження результатів дослідження у практичну діяльність – методичні прийоми реалізації результатів наукового дослідження у практичну діяльність людей (удосконалення технологічного процесу виробництва продукції, менеджменту, маркетингової діяльності та ін.)

Загальнонаукові і конкретно-наукові (емпіричні) методи дослідження перебувають у взаємозв'язку, спрямованому на всебічне вивчення досліджуваних об'єктів, явищ для отримання достовірних знань про них для розвитку науки як рушійної сили суспільства.

2. АКСІОМАТИЗАЦІЯ ЗНАНЬ ТА ПРИЧИННІ ЗВ'ЯЗКИ У МЕТОДОЛОГІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Аксіоматизація знань має поширення в теоретичних розділах природничих наук (біології, квантової механіки та ін.). Вона включає в себе ряд понять (аксіом) наукової теорії, які використовуються для визначення інших понять цієї теорії.

При аксіоматизації знань складається залежність первинних понять (аксіом) і тверджень від інших, що стає принципом побудови теорії.

На відміну від аксіоматичних знань, які підтверджені наукою і практикою, знання, істинність яких необхідно довести дослідженням, називають **теоремами**.

Етапи розвитку аксіоматизації знань:

- змістовна аксіоматика – характеризується тим, що орієнтується на конкретний зміст теорії знань, які аксіоматизуються;

- формалізована аксіоматика – ґрунтується на формалізованих умовах і розумінні доказу як формальної процедури.

Аксіоматизація знань, а відтак і достовірність наукової теорії, залежить від виявлення причинних зв'язків явищ у методології наукових досліджень.

Причина – таке явище, яке стає наслідком певних змін початкового стану об'єкта

дослідження. За часом причина завжди передує наслідку, а наслідок настає в результаті дії певних причин.

Методи, що застосовуються у процесі визначення причинно-наслідкових зв'язків:

- **метод подібності** – ґрунтується на висновках про подібність порівнюваних причин або наслідків. Цей метод застосовується у наукових дослідженнях у випадках, коли необхідно визначити причину будь-якого явища, що виникає за різних умов, але при наявності спільних для всіх явищ обставин. Якщо для двох або більше випадків досліджуваного явища спільна лише одна обставина, то вона і є причиною цього явища;

- **метод розрізнення** – застосовується тоді, коли досліджуване явище у одних випадках настає (присутнє), а у інших подібних умовах не настає (відсутнє). Тому всі досліджувані обставини при використанні цього методу ґрунтуються лише навколо двох випадків: перший – коли досліджуване явище не настає, другий – коли досліджуване явище настає.. Якщо випадок у якому досліджуване явище настає, і випадок, у якому це явище не настає, у всьому подібні, за винятком однієї обставини, то це єдина обставина, в чому вони відрізняються між собою, і є причиною досліджуваного явища;

- **метод супутніх змін** – застосовується у дослідженнях у тих випадках, коли існує тісний внутрішній зв'язок причин і наслідків, де вони однозначно пов'язані між собою. Якщо виникнення або зміна попереднього явища щоразу викликає виникнення або зміну іншого, супутнього йому явища, то перше з них і є причиною другого явища;

- **метод залишків** – застосовується в разі дослідження складного комплексу попередніх обставин, де одна частина компонентів цього комплексу вже вивчена, а інша підлягає вивченню. Якщо встановлено, що причиною частини складного досліджуваного явища не служать відомі попередні обставини, крім однієї з них, то в даному випадку можна припустити, що ця обставина і є причиною частини досліджуваного явища.

Причинно-наслідкові зв'язки об'єктів у методології наукових досліджень виступають у вигляді визначення.

Визначення – логічний прийом, що дає змогу передати відмінність ознак і результатів дослідження за допомогою мовних засобів, тобто додаткової інформації, яка виражається інтонацією, темпом, мелодією, тембром, наголосом, сполученням фонів, різними видами пауз, стиків, ритмів, а також подвоєнням чи римуванням).

Прийоми, подібні до визначення: опис, характеристика, відмінність, пояснення, порівняння.

Опис – викладення ознак предмета, явища, події.

Характеристика – розкриття найбільш типових ознак предмета.

Відмінність – виділення будь-яких конкретних об'єктів не серед інших, а лише серед найбільш подібних до них.

Пояснення – розкриття не всього змісту поняття, а лише частини його з певною метою, яка може полягати у тому, щоб підготувати чітке логічне визначення.

Порівняння – застосовується для пояснення одного поняття іншим більш зрозумілим, абстрактно-конкретним, тобто це показати спільне у відмінному і відмінне у спільному..

Значення визначень полягає, з одного боку, в тому, що в них підсумовується головне в наших знаннях про досліджувані об'єкти, а з іншого – в тому, що вони є основою для подальшого розвитку наших знань.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Які методи використовуються при проведенні наукових досліджень?
2. Дайте визначення поняттям: "аналіз", "синтез", "індукція», "дедукція", "аналогія", "моделювання", "абстрагування", "конкретизація", "системний аналіз".
3. Чим відрізняються загальнонаукові методи досліджень від емпіричних?
4. Визначити етапи розвитку аксіоматизації знань.
5. Які спеціальні методи використовуються у наукових дослідженнях?

ТЕМА 4.**ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ****План**

1. Класифікація інформаційного забезпечення наукових досліджень.
2. Національна система науково-технічної інформації.
3. Види, джерела інформації та режим доступу до неї.
4. Економічна інформація в документах.

Література: 1, 2, 11, 12, 16

Міні лексикон: *Інформація, наукова інформація, інформаційна діяльність, документ, режим доступу до інформації, право власності на інформацію, основні види видань, система бібліографічних ресурсів, інформаційно-пошукова система.*

1. КЛАСИФІКАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Інформація – це відомості про події, процеси, які відбуваються у господарській діяльності людей, природі, суспільстві.

Повідомлення – форма подання інформації.

Носій інформації - форма подання інформації, що полягає у зміні будь-якої величини (сигналу).

Економічна інформація – це сукупність відомостей, які характеризують виробничу і фінансово-господарську діяльність.

Інформаційне забезпечення:

- професійна інформаційна комунікація;
- пізнавальність інформації;
- зміст інформаційного забезпечення.

Професійна інформаційна комунікація ґрунтується на контактах працівників, зайнятих у науково-дослідному процесі. Професійно-інформаційна комунікація є: робоча, інформаційна пряма, інформаційна непряма, інформаційна опосередкована.

Робоча – між членами підрозділу при здійсненні наукових досліджень.

Інформаційна пряма – дослідження інформації про стан досліджуваних об'єктів та поведінки їх у динамічних процесах виробничої і фінансово-господарської діяльності підприємств.

Інформаційна непряма – вивчення нормативно-правових актів, які регулюють поведінку досліджуваних об'єктів, методичних вказівок та інструкцій щодо виконання науково-дослідних процедур, службове листування тощо.

Інформаційна опосередкована – вивчення даних про виробничу і фінансово-господарську діяльність підприємств однієї галузі і зіставлення їх з даними досліджуваного підприємства, спеціальної літератури, а також інформації радіо, телебачення і кіно.

Пізнавальність інформації – нова, релевантна.

Нова – відображає новизну запропонованого рішення або обґрунтовує причину недоліків, виявлених дослідженнями.

Релевантна - яка раніше була у аналогах, тобто прототипі.

Зміст інформаційного забезпечення: законодавче, планове і нормативно-довідкове, договірне, технологічне, організаційно-управлінське, фактографічне.

Законодавче – сукупність законів, які регулюють суспільні відносини і окремі законотворчі стосунки.

Планове і нормативно-довідкове – сукупність інформації, яка є в планах економічного і соціального розвитку досліджуваного підприємства; норми і нормативи витрачання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів; утворення фондів економічного стимулювання, пільгових податків та ін.; розміри платежів до державного бюджету, з соціального страхування та ін.

Договірне – господарські угоди, контракти з суб'єктами підприємницької діяльності, складені досліджуваним підприємством та затверджені в установленому порядку.

Технологічне – технічна документація з технології виробництва продукції, робіт і послуг, міждержавні та державні стандарти, технічні умови якості продукції, галузеві стандарти, проектно-технічна документація та інші, які використовуються на досліджуваному підприємстві.

Організаційно-управлінське – складається із структури досліджуваного підприємства, його юридично-правової, госпрозрахункової самостійності і організаційно-розпорядчих документів, затверджених вищестоячою організацією, а також накази, розпорядження, службове листування з питань виробничої і фінансово-господарської діяльності.

Фактографічне – сукупність даних економічного характеру про факти (операції), які дійсно відбулися у виробничій і фінансово-господарській діяльності, відображені у первинних документах, облікових регістрах бухгалтерського, статистичного і оперативного обліку, а також у звітності про діяльність підприємства, корпорації.

2. НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Національна система науково-технічної інформації – це організаційно-правова структура, за допомогою якої формується державна інформаційна політика, а також здійснюється координація робіт щодо створення, користування, зберігання та поширення національних ресурсів науково-технічної інформації з урахуванням інтересів національної безпеки.

Згідно з законом України «Про інформацію», основними принципами інформаційних відносин є:

- гарантованість права на інформацію;
- доступність інформації та свобода її обміну;
- об'єктивність, вірогідність інформації;
- повнота і точність інформації;
- законність одержання, використання, поширення та зберігання інформації.

Законом «Про науково-технічну інформацію» визначено:

- склад національної системи науково-технічної інформації;
- основні завдання;
- інформаційні ресурси;

- керівництво національною системою науково-технічної інформації.

Науково-технічна інформація – це документовані або публічно оголошені відомості про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності.

Науково-інформаційна діяльність – це сукупність дій, спрямованих на задоволення потреб громадян, юридичних осіб і держави у науково-технічній інформації, що полягає в її збиранні, аналітико-синтетичній обробці, фіксації, зберіганні, пошуку і поширенні.

Інформаційні ресурси науково-технічної інформації – це систематизоване зібрання науково-технічної літератури і документації (книги, брошури, періодичні видання, патентна документація, промислові каталоги, конструкторська документація, звітна науково-технічна документація з науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, депоновані рукописи, переклади науково-технічної літератури і документації), зафіксовані на паперових та інших носіях.

Довідково-інформаційний фонд – це сукупність упорядкованих первинних документів і довідково-пошукового апарата, призначених для задоволення інформаційних потреб.

Довідково-пошуковий апарат – це сукупність упорядкованих вторинних документів, створених для пошуку першоджерел.

Інформаційні ресурси спільного користування – це сукупність інформаційних ресурсів державних органів науково-технічної інформації, наукових, науково-технічних бібліотек, а також комерційних центрів, фірм, організацій, які здійснюють науково-технічну діяльність і з власниками яких укладено договори про їх спільне використання.

Аналітико-синтетична обробка науково-технічної інформації – це процес обробки інформації за методом аналізу і синтезу змісту документів з метою отримання необхідних відомостей, а також шляхом їх класифікації, оцінки, зіставлення та узагальнення.

Інформаційний ринок – це система економічних, організаційних і правових відносин щодо продажу і купівлі інформаційних ресурсів, технологій, продукції та послуг.

Основні завдання національної системи науково-технічної інформації:

- формування на основі вітчизняних та зарубіжних джерел довідково-інформаційних фондів, які включають бази і банки даних, та інформаційне забезпечення юридичних і фізичних осіб; одержання, обробка, зберігання, поширення і використання інформації, отриманої в процесі науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності юридичних і фізичних осіб;

- організація надходження до України, обробка, зберігання і поширення зарубіжної науково-технічної інформації на підставі вивчення світового інформаційного ринку;

- підготовка аналітичних матеріалів, необхідних для прийняття державними органами, органами місцевого і регіонального самоврядування рішень з питань науково-технічного, економічного і соціального розвитку країни; аналітико-

синтетична обробка першоджерел науково-технічної та економічної інформації, створення на цій основі і поширення інформаційної продукції та послуг;

- розробка і впровадження сучасних технологій в науково-інформаційну діяльність;

- організація пропаганди і сприяння широкому використанню досягнень науки і техніки, передового виробничого досвіду;

- створення загальнодоступної мережі бібліотек, інформаційних центрів громадського користування як бази для освіти, виробництва та наукових досліджень, системи реалізації прав громадян на культурний і фаховий розвиток.

3. ВИДИ, ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ТА РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО НЕЇ

Закон України «Про інформацію» визначає основні види інформації, джерела та режим доступу до неї.

Основні види інформації:

- статистична;
- масова;
- про діяльність державних органів влади та органів місцевого і регіонального самоврядування, акти державних органів, акти органів місцевого і регіонального самоврядування.

Інформаційна діяльність – сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави.

Одержання інформації – набуття, придбання, накопичення документальної або публічно оголошеної інформації громадянами, юридичними особами або державою.

Використання інформації – задоволення інформаційних потреб юридичних осіб і держави.

Поширення інформації – обнародування, реалізація у встановленому законом порядку документальної або публічно оголошеної інформації.

Зберігання інформації – забезпечення належного стану інформації та її матеріальних носіїв.

Галузі інформації – сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про відносно самостійні сфери життя і діяльності суспільства та держави.

Правова інформація - сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення, боротьбу з ними та їх профілактику, тощо.

Інформація про особу – сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про особу. Основними даними про особу (персональними даними) є національність, освіта, сімейний стан, релігійна приналежність, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження.

Інформація довідково-енциклопедичного характеру – систематизовані, документовані або публічно оголошені відомості про суспільне, державне життя та навколишнє природне середовище.

Соціологічна інформація – документовані або публічно оголошені відомості про ставлення окремих громадян і соціальних груп до суспільних подій та явищ, процесів, фактів.

Документ – передбачена законом матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення інформації шляхом фіксації її на папері, магнітній, кіно-, відеоплівці або на іншому носії.

Первинний документ – документ, що містить у собі вихідну інформацію.

Вторинний документ – документ, що являє собою результат аналітико-синтетичної та іншої переробки одного або кількох документів.

Режим доступу до інформації - передбачений правовими нормами порядок одержання, використання, поширення і зберігання інформації відкритої та з обмеженим доступом.

Доступ до відкритої інформації забезпечується шляхом:

- систематичної публікації її в офіційних друкованих виданнях (бюлетенях, збірниках);
- поширення її засобами масових комунікацій;
- безпосереднього її надання зацікавленим громадянам, державним органам та юридичним особам.

Інформація з обмеженим доступом:

- **конфіденційна інформація** – це відомості, які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних або юридичних осіб і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов;
- **таємна інформація** – інформація, що містить відомості, які становлять державну та іншу передбачену законами таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству і державі.

Право власності на інформацію – це врегульовані законом суспільні відносини щодо володіння, користуванням і розпорядженням інформацією.

Інформаційна продукція – це матеріалізований результат інформаційної діяльності, призначений для задоволення інформаційних потреб громадян, державних органів, підприємств, установ і організацій.

Інформаційна послуга – це здійснення у визначеній законами формі інформаційної діяльності щодо доведення інформаційної продукції до споживачів з метою задоволення їх інформаційних потреб.

4. ЕКОНОМІЧНА ІНФОРМАЦІЯ В ДОКУМЕНТАХ

Документ має такі основні складові елементи:

- **реквізити** – різного виду найменування державних та недержавних систем, підприємств, адреси, прізвища посадових осіб та ін.
- **показник** – мінімальна інформаційна сукупність, що має визначену дозу інформації і відбиває її зміст; **ознака** відбиває якості показника, його економічний зміст, надає показникам індивідуального характеру, який дозволяє розрізняти окремі показники серед багатьох інших; **основа показника** – його кількісне значення, яке отримується в результаті підрахунку яких-небудь одиниць, вимірів та обчислень.

Основні види видань, встановлені державним стандартом:

Монографія – наукове або науково-популярне книжкове видання, яке містить повне і всебічне дослідження однієї проблеми або теми і належить одному або кільком авторам.

Автореферат дисертації – наукове видання у вигляді брошури, яка містить складений автором реферат проведеного ним дослідження, що подається на здобуття вченого ступеня.

Препринт – наукове видання, що вміщує матеріали попереднього характеру, опубліковані до виходу у світ видання, в якому вони будуть вміщені.

Тези доповідей – науковий неперіодичний збірник, що містить опубліковані до початку конференції матеріали попереднього характеру (анотації, реферати доповідей і повідомлень).

Матеріали конференцій, симпозіумів – неперіодичний збірник, що містить підсумки конференції (доповіді, рекомендації, рішення).

Збірник наукових праць – збірник, який містить дослідницькі матеріали наукових установ, навчальних закладів або товариств.

Словник – довідкове видання, що містить впорядкований перелік мовних одиниць (слів, словосполучень, фраз, термінів, імен, знаків), наділених довідковими даними, що їх стосуються.

Енциклопедія – довідкове видання, яке вміщує в узагальненому вигляді основні відомості з однієї або всіх галузей знань і практичної діяльності, викладених у коротких статтях, розміщених в алфавітному або систематичному порядку.

Термінологічний словник – словник, який містить терміни якої-небудь галузі знання або теми та їх визначення.

Інформаційний листок – реферативне неперіодичне видання, у якому містяться відомості про передовий досвід.

Реферативний збірник – періодичне видання, яке виходить у вигляді збірника.

Експрес-інформація – періодичне реферативне видання, що вміщує розширені і зведені реферати найбільш актуальних зарубіжних опублікованих матеріалів або вітчизняних неопублікованих документів, що потребують оперативного оповіщення.

Науковий журнал – журнал, що містить статті і матеріали про теоретичні дослідження, а також статті і матеріали прикладного характеру, призначені для наукових працівників.

Нормативний бюлетень – бюлетень, який містить матеріали нормативного, директивного або інструктивного характеру, що видається якимось державним органом.

Довідковий бюлетень – бюлетень, що містить довідкові матеріали, розміщені в порядку, зручному для їх швидкого розшуку.

Рекламний бюлетень – бюлетень, який містить викладені у привабливій формі відомості про вироби, послуги, заходи з метою створення попиту на них.

Статистичний бюлетень – бюлетень-таблиця, зміст якого становлять оперативні статистичні дані, що характеризують певну сферу діяльності суспільства.

Депонований рукопис – вид неопублікованого документа, що є цікавим лише для вузького кола спеціалістів, публікація якого в традиційних виданнях є недоцільною.

Аудіовізуальні матеріали – документи, що містять звукову, образотворчу або образотворче-звукову інформацію, яка відтворюється за допомогою технічних

засобів. До них належать: -кіно, –фото, фонодокументи, магніто фільми, відеозаписи, голограми та ін.

Мікрофільмовані видання – видання у вигляді мікрофільмів (рулонної фотоплівки, кадри якої містять мікро текст).

Оптичний диск – зафіксована на платівці в цифровій або в аналоговій формі текстова, образотворча або звукова інформація, програми ЕОМ.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Наведіть класифікацію інформаційного забезпечення наукових досліджень.
2. Що таке "економічна інформація"?
3. Визначить зміст інформаційного забезпечення.
4. Яких складових формується національна система науково-технічної інформації?
5. Які основні положення визначає Закон України "Про науково-технічну інформацію"?
6. Чим відрізняються статистична і масова інформація?
7. Перелічіть основні види документів та дайте їм коротку характеристику.

ТЕМА 5.

РАЦІОНАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ В ПРОЦЕСІ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

План:

1. Основи наукової організації дослідного процесу.
2. Особливості творчої праці у дослідницькій діяльності.
3. Організація праці науковця та її планування.
4. Раціональний трудовий режим дослідника та організація робочого місця.

Література: 5 - 6, 12 - 13, 15 -16

Міні лексикон: науково-дослідний процес, управління НДР, наукова організація праці, організація трудових процесів, організація робочих місць, сприятливі умови праці, технічна оснащеність праці, умови праці.

1. ОСНОВИ НАУКОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДНОГО ПРОЦЕСУ

Науково-дослідний процес (НДП) – це система, яка функціонує з використанням матеріальних, трудових та інтелектуальних цінностей. Як і кожна система, науково-дослідний процес має бути раціонально організований, тобто всі елементи системи упорядковані, приведені у системний взаємозв'язок, зумовлений цільовою функцією.

Організація – як змістове поняття передбачає упорядкованість, взаємодію окремих елементів, що перебувають у функціональній залежності. Організаційні принципи науково-дослідного процесу тривалий час ґрунтувалися на практичному досвіді працівників, зайнятих виконанням наукових досліджень.

Науково-дослідний процес:а) організація обслуговування науково-дослідного процесу:

- технічна безпека та профтехсанітарія;
- модернізація засобів переробки інформації;
- забезпеченість засобами зв'язку для збирання інформації;
- обслуговування робочих місць;
- забезпечення умов НДП на робочих місцях;
- технічна оснащеність засобами праці.

б) організація науково-дослідного процесу:

- ритмічність;
- безперервність;
- точність;
- паралельність;
- пропорційність;
- кооперування;
- спеціалізація.

в) організація управління науково-дослідним процесом:

1. Організаційно-технологічна підготовка:

Фази:

- інформаційна;
- технологічна;

- дослідна.

2. Наукова організація праці:

- розвиток творчих здібностей і наукової активності;
- нормування і матеріальне стимулювання;
- організація праці з функціонального обслуговування робочих місць;
- забезпечення сприятливих умов;
- організація робочих місць;
- організація трудових процесів.

Наукова організація дослідницької діяльності включає організацію дослідного процесу, управління ним і обслуговування його.

Спеціалізація може поглиблюватися до об'єктів дослідження – основний і оборотний капітал, праця та заробітна плата, операції менеджменту і маркетингу, втрати виробництва, калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг), фінансове становище суб'єкта підприємницької діяльності та ін.

Кооперування здійснюється поєднанням зусиль спеціалізованих підрозділів і спрямуванням їх на всебічне дослідження суб'єкта підприємницької діяльності.

Пропорційність полягає у додержанні правильного співвідношення інформаційного забезпечення дослідників обчислювальними центрами з метою забезпечення пропорційності надходження економічної інформації для використання при дослідженні операцій з основними засобами, товарно-матеріальними цінностями, виготовленням продукції тощо.

Паралельність забезпечує одночасне паралельне виконання дослідних процедур для перевірки різних за змістом операцій, що здійснюються суб'єктом підприємницької діяльності.

Прямоточність дає змогу раціонально організувати інформаційні потоки між учасниками науково-дослідного процесу, не допускати дублювання дослідних процедур різними виконавцями.

Безперервність – відображення підприємницької діяльності у бухгалтерському обліку зумовлює потребу організації дослідного процесу в часі і просторі при дослідженні фінансово-господарської діяльності.

Ритмічність забезпечується рівномірним виконанням дослідних процедур, що передбачає правильну організацію роботи всіх виконавців.

Організація інтелектуальної підготовки включає наукову розробку методичних рекомендацій з дослідження діяльності галузей народного господарства та її складових частин, забезпечення законодавчими актами і нормативними документами (інструкції, положення, норми і нормативи та ін.).

Наукова організація праці (НОП) у науково-дослідному процесі – це система заходів, спрямованих на вдосконалення методів і умов інтелектуальної праці, збереження здоров'я працівників на основі новітніх досягнень науки і техніки, що забезпечують найбільшу ефективність при найменших витратах розумової праці.

Нормування інтелектуальної праці передбачає вивчення мети і об'єктів нормування, способів роботи і умов праці, класифікацію витрат часу і операцій, вибір об'єктів і методу спостереження, проведення спостережень і обробки даних, визначення трудомісткості праці окремого фахівця.

Розвиток творчих здібностей і підприємницької активності працівників передбачає систематичну роботу науковців з вивчення передового досвіду фінансово-господарської діяльності, проведення науково-практичних семінарів,

популяризації праці науковців, обов'язкове підвищення кваліфікації їх через кожні п'ять років і одержання ліцензії на право виконання науково-дослідних робіт.

Організація обслуговування науково-дослідного процесу включає технічну оснащеність засобами праці, створення умов НОП на робочих місцях, обслуговування робочих місць, забезпеченість засобами зв'язку для збирання інформації, модернізацію засобів обробки інформації, технічну безпеку і профтехсанітарію науковців.

2. ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОЇ ПРАЦІ У ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Найважливішими особливостями сучасних наукових досліджень, що впливають на ефективність наукової праці є наступні:

- складність і комплексність, які підвищують вимоги до наукових працівників при кооперації праці, насамперед це стосується економічного аспекту проблеми, що вивчається;
- масштабність і трудомісткість, які ґрунтуються на вивченні великої кількості об'єктів та експериментальній перевірці добутих результатів;
- зв'язок досліджень з практикою, що закріплюється у міру перетворення науки у безпосередню виробничу силу;
- унікальність, яка обмежує застосування типових методик і рішень; це має місце у матеріальному виробництві;
- імовірний характер їх результатів, тому дослідник повинен мати моральні і вольові якості (організованість, наполегливість, твердість).

Є багато різноманітних методик проведення наукових дискусій у пошуках істини, правильних рішень, але всі вони спрямовані на активізацію **«мозкової атаки»** учасників дискусії. В її основу покладена гіпотеза про те, що серед великої кількості рішень є принаймні одне оптимальне. На відміну від традиційного способу обговорення наукових проблем «мозкова атака» провадиться за певною методикою.

Пряма «мозкова атака» (метод комісії) передбачає формулювання проблеми з виділенням її центрального пункту, а потім висування і обговорення пропозицій щодо вирішення проблеми.

Обмін думками (метод віднесеної оцінки) – ставиться завдання не лише визначити можливі шляхи вирішення тієї чи іншої проблеми, а й також досягти єдності поглядів з приводу переваг чи недоліків висунутих ідей.

Стимулювання спостереження – поставлене завдання вирішується не у загальному вигляді, а переноситься на уявний (іноді реальний) об'єкт.

3. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАЦІ НАУКОВЦЯ ТА ЇЇ ПЛАНУВАННЯ

Найважливішими принципами організації праці у науковій діяльності є:

Наступність – взаємозв'язок між живою і матеріалізованою працею у раніше виконаних наукових дослідженнях.

Колективність праці у наукових дослідженнях зумовлена зростанням спеціалізації працівників, масштабами і складністю досліджень, розвитком матеріально-технічної бази науки.

Динамічність організаційних форм праці визначається тим, що в умовах прискорення темпів розвитку науки змінюються форми розподілу і кооперації праці (розміщення кадрів, рівень колективності праці, розподіл роботи на етапи, організація робочого місця тощо).

Мобільність професійної підготовки полягає в адаптації працівників до зміни функцій, спеціалізації, місця роботи, що значною мірою впливає на організацію праці.

Самоорганізація передбачає комплекс заходів соціологічного і психофізіологічного характеру, що виконуються працівником з метою підвищення ефективності досліджень.

Розробка і застосування планів НОП у дослідницькій діяльності виконуються в послідовності, поданій в організаційній моделі.

Розробка і реалізація планів в НОП у дослідницькій діяльності:

1. Організаційна підготовка:

- вибір об'єкта дослідження;
- розробка програми і методики дослідження;
- розробка організаційно-розпорядчої документації.

2. Аналіз організації праці:

а) дослідження комплексу з питань методики:

- фотохронометражні роботи;
- проведення експерименту;
- аналіз усіх параметрів виробничого процесу;
- вивчення спеціальної літератури;
- технічна характеристика трудових процесів і робочих місць.

б) обробка даних дослідження:

- техніко-економічна оцінка стану трудових процесів і робочих місць;
- класифікація резервів;
- підготовка документації для розробки планів НОП.

3. Складання планів НОП:

Проектування заходів щодо забезпечення високої продуктивності праці:

- розробка оргтехзаходів;
- розрахунок економічної ефективності оргтехзаходів;
- обговорення виконавцями планів НОП;
- створення умов для впровадження планів НОП;
- оформлення наказів про впровадження НОП.

4. Впровадження планів НОП:

- навчання та інструктаж виконавців та співвиконавців;
- впровадження заходів НОП на робочому місці;
- контроль за впровадженням заходів НОП;
- визначення норм затрат праці в нових умовах;
- визначення фактичної ефективності заходів НОП.

Програма дослідження визначає його завдання, загальний зміст і народногосподарське значення, задум, принцип вирішення, методику, обсяг робіт і термін виконання.

Попередній план дослідження є конкретизацією робіт за обраною темою.

Робочий план складають після того, як дослідник добре оволодів темою, уточнив її теоретичні передумови, ознайомився з історією питання, вивчив літературу і практику.

Індивідуальний план складається кожним виконавцем на ту частину роботи, яка визначена йому в робочому плані.

Графік виконання роботи складається на підставі робочого плану з урахуванням індивідуальних планів конкретних виконавців.

4. РАЦІОНАЛЬНИЙ ТРУДОВИЙ РЕЖИМ ДОСЛІДНИКА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОЧОГО МІСЦЯ

Раціональний трудовий режим дослідника ґрунтується на поєднанні психофізичних функцій людини, розумової праці та трудових навичок у пізнавальній діяльності.

Ефективність розумової праці залежить від таких факторів:

внутрішніх – інтелектуальних здібностей, особливостей волі, стану здоров'я, ступеня тренування в цій праці;

зовнішніх – стану зовнішнього середовища, організації робочого місця, режиму праці і відпочинку;

організації праці – створення умов для певного виду діяльності;

розумового навантаження.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Які складові включає науково-дослідний процес?
2. Що таке інтелект наукового працівника? Від чого залежить його рівень?
3. "Мозкова атака" - що це таке?
4. Наведіть основні положення наукової організації праці науковців.
5. Які фактори повинні враховуватись при організації робочого місця дослідника?
6. Перелічіть обладнання робочого місця науковця.

ТЕМА 6. ЕФЕКТИВНІСТЬ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ РОБІТ: КРИТЕРІЇ ТА ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ

План:

1. Особливості та проблеми оцінки ефективності науково-дослідних робіт.
2. Економічна ефективність науково-дослідних робіт.
3. Резерви та шляхи підвищення ефективності науково-дослідних робіт.

Література: 5-7, 15-16

Міні лексикон: Ефективність; економічна, науково-технічна, соціальна; оцінка ефективності наукової діяльності; коефіцієнт економічної ефективності.

1. ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ РОБІТ

Види ефективності науково-дослідних робіт:

- економічна;
- науково-технічна;
- соціальна.

Економічна ефективність характеризується вираженою у вартісних мірах показників економії живої та уречевлюваної праці у суспільному виробництві, торгівлі, яку отримано від використання результатів НДР порівняно з витратами на виконання дослідження.

Науково-технічна ефективність відбиває приріст нових наукових знань, які призначені для подальшого розвитку науки і техніки.

Соціальна ефективність проявляється в підвищенні життєвого рівня людей, розвитку охорони здоров'я, культури, науки і освіти, поліпшенні екологічних умов тощо.

Специфіка вищої школи, багатогранність і багатоаспектність форм роботи ставлять особливі вимоги до оцінки ефективності як її діяльності в цілому, так і наукових досліджень, які проводяться вузами.

Види ефективності наукової роботи у вищому закладі освіти:

економічна ефективність отримується від написання нових підручників і наукових статей, читання нових курсів лекцій, що ґрунтуються на досягненнях в науковій роботі, від проведення конференцій, семінарів, конкурсів, широкого залучення студентів до наукових досліджень.

Специфіка проведення наукових досліджень у вузі проявляється не лише в тому, що для цього потрібні спеціально підготовлені кадри, спеціальне для тієї чи іншої галузі науки обладнання, особлива стаття витрат, а й у тому, яким чином будуть використані кінцеві результати цих досліджень і який вони дадуть ефект.

Ефективність наукової діяльності вузу необхідно розглядати з позицій головного завдання вищої школи – вдосконалення підготовки високо кваліфікованих спеціалістів для держави.

Система оцінки ефективності наукової діяльності вузів має якомога ширше і достовірніше показувати всю різноманітність цієї роботи у вищій школі.

Репрезентативність – кількість показників має бути достатньою для описання всієї наукової діяльності вузу. Кожен показник має найповніше відбивати роботу в цьому напрямі або галузі.

Адитивність – показники мають бути несуперечливими один до одного і взаємонезалежні.

Однозначність – показники мають бути виражені так, щоб не допускалось подвійного тлумачення і зменшувалась вірогідність появи помилок.

Зіставленість – показники мають забезпечувати можливість об'єктивного зіставлення як у часі, так і з іншими аналогічного профілю вузами.

Контрольованість – показники мають розраховуватися за величинами, які можуть бути піддані контролю.

2. ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ РОБІТ

Види економічної ефективності:

Попередня економічна ефективність – визначається при обґрунтуванні теми дослідження, її розрахунок виконується за укрупненими показниками з урахуванням припущеного обсягу впровадження результатів дослідження в практику роботи систем.

Очікувана економічна ефективність – встановлюється в процесі виконання наукового дослідження на основі прогнозування строків впровадження отриманих результатів у виробництво і розраховується для визначеного періоду використання отриманих результатів, який може становити один і більше років від моменту їх впровадження.

Фактична економічна ефективність – підраховується після впровадження результатів наукового дослідження у виробництво і має досить конкретний характер.

Основною оцінкою реальної економічної ефективності НДР за рік може бути так званий **коефіцієнт економічної ефективності**, який розраховується за формулою:

$$K_v = E / C_\varepsilon$$

де E - сума реального економічного ефекту, який отримано від впровадження результатів НДР за рік;

C_ε - загальна сума витрат на НДР за рік.

Коефіцієнт економічної ефективності, яка очікується, розраховується від закінчених, але ще не впроваджених НДР або попередньо, в процесі впровадження за формулою:

$$K_o = E_0 / E$$

де E_0 - сума економічного ефекту, що очікується;

E – сума реального економічного ефекту який отримано від впровадження результатів НДР за рік.

РЕЗЕРВИ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ РОБІТ

Вища школа має величезний науковий потенціал, але використовується він далеко не повністю. Тому пошук шляхів підвищення ефективності вузівських науково-дослідних робіт має велике значення не лише для самої вищої школи, а й для всієї економіки України.

Досвід показує що на сучасному рівні розвитку ринкової економіки одним із суттєвих резервів підвищення ефективності НДР вузу є послідовне укрупнення тематики досліджень. Завдання вузу не брати дрібні, випадкові теми. Укладаючи господарчі договори на такі роботи, нерационально використовуються не лише грошові кошти, а й науково-педагогічні працівники вищої кваліфікації — доктори і кандидати наук, які виконують дослідницьку роботу, яка не потребує високої наукової кваліфікації.

Підвищення ефективності наукової діяльності вищої школи — це зростання наукового потенціалу закладів освіти. Збільшення обсягів фінансування з державного бюджету, поліпшення кваліфікаційної структури науково-педагогічних кадрів, їх матеріально-технічної бази та інформаційного забезпечення буде служити підвищенню ефективності НДР.

Стало очевидним, що колективам вищих навчальних закладів, особливо провідних в тій чи іншій галузі, необхідно частіше доручати провідну роль у вирішенні крупних комплексних проблем.

Як показує досвід країн з високорозвинутою ринковою економікою, великим резервом підвищення ефективності наукових досліджень у вузах є періодична оцінка професійних якостей науковців.

Оцінку професійних якостей наукових працівників доцільно проводити не рідше, як один раз на 1-3 роки. Краще це робити в січні-лютому (по закінченні виконання наукових досліджень з тієї чи іншої проблеми і складання відповідного звіту).

Необхідність періодичного проведення оцінки професійних якостей наукових працівників вузів України викликається невинним розвитком науково-технічного прогресу, економічних процесів та створенням ринкового механізму управління економікою країни.

Сутність оцінки полягає у встановленні ступеня відповідності фактичного рівня професійних якостей працівників вимогам, що зумовлюються посадою, яку вони обіймають.

Оцінка професійних якостей наукових працівників може включати:

- ✓ визначення набору ознак, за якими мають бути оцінені наукові працівники, що належать до різних посадових і функціональних груп;
- ✓ визначення важливості цих ознак для кожної із виділених груп;
- ✓ співбесіда між оцінюваними працівниками і тими, хто оцінює, в результаті якої має бути визначений рівень професійних якостей тих, кого оцінюють, за всіма показниками, розроблений план удосконалення його професійних якостей і вказані заходи, які могли б поліпшити умови праці того, кого оцінювали;

- ✓ оцінку керівників груп, наукових тем "знизу", тобто їх підлеглими;
- ✓ розрахунок оцінок відповідності працівника посаді з кожної ознаки окремо і підсумкової оцінки за всіма ознаками разом;
- ✓ прийняття кадрових рішень на підставі інформації, яка отримана в результаті оцінки наукових працівників вузу.

Велике значення в якісному визначенні професійного рівня наукових працівників має розробка умов успішності оцінки та визначення об'єктів і суб'єктів оцінки.

Як свідчить практика, для успішного проведення оцінки професійних якостей наукових працівників необхідно дотримуватись таких умов:

1)ясне розуміння керівниками науково-дослідних відділів, секторів, наукових тем і їх підлеглими мети оцінки та єдності їх інтересів при досягненні цієї мети;

2)компетентність і активність керівників, що оцінюють і наукових працівників, яких оцінюють;

3)відповідна теоретична і практична підготовка службових осіб, які відповідають за проведення оцінки;

4)доцільно оцінювати лише тих працівників, які у відповідній структурі (відділі, секції, науковій темі) працювали не менше одного календарного року;

5)оціночна комісія здійснює оцінку професійних якостей наукових працівників у присутності їхніх безпосередніх керівників;

6)оцінка керівника структури (відділу, сектора, групи, наукової теми) здійснюється "знизу" підлеглими науковими працівниками, які входять до цієї структури. До такої оцінки потрібно включати лише ті показники, за якими відповідні підлеглі працівники можуть мати компетентну думку.

Інформація, яка отримана таким чином, допоможе керівнику вузу більш об'єктивно сформулювати свою думку.

Для затвердження оцінок ректором вузу або проректором з наукової роботи організується спеціальна комісія, учасники якої повинні користуватися авторитетом серед наукових працівників.

Затверджені оцінки спеціальною оціночною комісією дозволяють найбільш об'єктивно оцінити професійні якості працівників зайнятих НДР.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Які види ефективності науково-дослідних робіт Ви знаєте? Дайте їм визначення.
2. Що таке попередня, очікувана та фактична економічна ефективність?
3. За якою формулою розраховується коефіцієнт економічної ефективності НДР?
4. Визначте резерви підвищення ефективності науково-дослідних робіт.

ТЕМА 7.

ТЕМА 7.

НАУКОВІ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ КАДРИ

План:

1. Вчені ступені та вчені звання.
2. Наукові та вищі навчальні заклади України.
3. Напрями міжнародної співпраці української та зарубіжної наукової думки.
4. Інтелектуальна власність та особливості її використання за кордоном.

Література: 3, 4, 6, 7, 12, 13, 36, 37.

Міні лексикон: Вчені ступені, доцент, професор, аспірантура, докторантура, наукові заклади, кафедра, спільні проекти, міжнародний моніторинг, ресурси, потенціал, інтелектуальна власність, авторське право.

1. НАУКОВІ СТУПЕНІ ТА ВЧЕНІ ЗВАННЯ

Кваліфікація наукових і науково-педагогічних кадрів визначається згідно зі встановленим законодавством порядком за обсягом знань і вагомістю наукових праць. Офіційним свідченням наукової кваліфікації є наукові ступені і вчені звання, які присвоюються Вищою атестаційною комісією (ВАК).

Наукові ступені:

Кандидат наук. Науковий ступінь кандидата наук присвоюється особам, які мають вищу освіту, здали кандидатські екзамен та захистили дисертації. Кандидатська дисертація є закінченою науково-дослідною роботою, що містить нове вирішення актуальної наукової задачі та має істотне значення для відповідної галузі науки. Науковий ступінь кандидата наук присвоюється рішенням спеціалізованої ради вищого навчального або науково-дослідного закладу (науково-виробничого об'єднання) на підставі публічного захисту кандидатської дисертації.

Доктор наук. Науковий ступінь доктора наук присвоюється особам, які мають ступінь кандидата наук у відповідній галузі науки та які публічно захистили докторську дисертацію. Вчений ступінь доктора наук присвоюється рішенням Президії ВАК НАН України на підставі клопотання спеціалізованої ради при вищому навчальному або науково-дослідному закладі (науково-виробничому об'єднанні), прийнятого після публічного захисту докторської дисертації та надання висновків відповідною експертною радою ВАК НАН України.

Вчені звання:

Вчене звання **професора** присвоюється докторам наук, які працюють у вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації

або закладах післядипломної освіти III-IV рівня акредитації і:

а) мають: вчене звання доцента, старшого наукового співробітника; стаж педагогічної діяльності не менш як 5 років у вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації або закладах післядипломної освіти III-IV рівня акредитації на посаді асистента, викладача, старшого викладача, доцента, професора, завідуючого кафедрою, декана, проректора з навчальної чи наукової роботи, у тому числі останній календарний рік на одній кафедрі на посаді

професора, завідуючого кафедрою (не менш як 0,25 посадового окладу (тарифної ставки);

наукові та навчально-методичні праці, опубліковані після захисту докторської дисертації;

б) викладають основні навчальні дисципліни на високому науково-методичному рівні.

11. Вчене звання професора присвоюється докторам наук, які працюють у наукових установах Національної академії наук, Академії медичних наук, Української академії аграрних наук, Академії педагогічних наук, Академії правових наук та Академії мистецтв, науково-дослідних інститутах і прирівняних до них організаціях на посаді завідуючого (начальника) науково-дослідного відділу (відділення, сектора, лабораторії), головного наукового співробітника, провідного наукового співробітника, старшого наукового співробітника або на посадах директора, заступника директора чи вченого секретаря і:

а) мають:

вчене звання старшого наукового співробітника, доцента;

стаж наукової та науково-педагогічної діяльності не менш як 10 років (останній календарний рік на одній із зазначених посад);

друковані наукові праці (у тому числі монографію або розділ монографії);

не менш як 10 наукових праць, опублікованих після захисту докторської дисертації у провідних (фахових) наукових виданнях України та інших держав;

б) підготували не менше трьох кандидатів наук.

Учене звання **доцента** присвоюється докторам і кандидатам наук, обраним за конкурсом на посаду доцента або завідувача кафедри, які успішно пропрацювали на цій посаді не менше року та які мають не менше 5 років стажу науково-педагогічної роботи, у тому числі не менше 3 років стажу педагогічної роботи у вузах. Крім того, вони повинні мати друковані наукові та навчально-методичні праці, опубліковані після захисту дисертації.

Учене звання **старшого наукового співробітника** присвоюється докторам і кандидатам наук, обраним за конкурсом на посаду старшого наукового співробітника, начальника відділу, завідувача лабораторії, завідувача сектору науково-дослідного закладу, ВНЗ.

Звання **асистента і молодшого наукового співробітника** присвоюються особам, які мають вищу освіту, та обрані за конкурсом на ці посади, мають достатню кваліфікацію для педагогічної або науково-дослідної роботи, яку проводять під керівництвом професора, доцента або старшого наукового співробітника.

Вищі академічні звання:

Академік. Дійсними членами (академіками) НАН України обираються вчені, які збагатили науку працями першорядного наукового значення.

Член-кореспондент. Членами-кореспондентами НАН України обираються вчені, які збагатили науку видатними науковими працями.

Загальне число академіків і членів-кореспондентів НАН України визначається Урядом, проте Академія наук самостійно розподіляє вакансії за фахами, виходячи із рівня розвитку окремих галузей науки.

Основною формою підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів є **аспірантура**, яка організовується при вищих навчальних і науково-дослідних

зкладах. Осіб, які готуються до наукової або педагогічної роботи у вищих навчальних закладах і науково-дослідних інститутах, називають аспірантами. Існує аспірантура з відривом і без відриву від виробництва. Перебування в аспірантурі з відривом від виробництва не повинно перевищувати трьох років, а в аспірантурі без відриву від виробництва – чотирьох років. Аспіранти, що навчаються з відривом від виробництва, забезпечуються державною стипендією.

Особи, які вступають до аспірантури складають конкурсні іспити з фаху, філософії та однієї з іноземних мов в обсязі програми для вищих навчальних закладів.

Аспірант за час перебування в аспірантурі відповідно до індивідуального плану у визначений термін складає кандидатські іспити з фаху, філософії та іноземної мови.

Для надання допомоги у виконанні наукового дослідження з обраної теми, кожному аспіранту затверджується (ректором вищого навчального закладу або керівником науково-дослідного закладу) науковий керівник із числа докторів наук або професорів.

2. НАУКОВІ ТА ВИЩІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ УКРАЇНИ

Вищим науковим закладом країни є Національна академія наук (НАН) України – головний центр теоретичних досліджень. Вона об'єднує основні напрями знань і відповідні наукові заклади.

Наукові заклади України:

- ✓ НАН України;
- ✓ Вищі навчальні заклади;
- ✓ Галузеві академії міністерств (Академія аграрних наук, Академія медичних наук України, Академія педагогічних наук України, Академія мистецтв України, Академія будівництва та архітектури України та ін.), які є вищими науковими закладами окремих галузей науки;
- ✓ Галузеві і промислові науково-дослідні інститути (НДІ харчової промисловості, НДІ гігієни харчування, НДІ м'ясної промисловості, НДІ масложирової промисловості та ін.).

Основним структурним підрозділом вищого навчального закладу, який здійснює навчальну і науково-дослідну роботу, є кафедра. Структурними підрозділами НДІ є науково-дослідні лабораторії та групи.

3. НАПРЯМИ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ НАУКОВОЇ ДУМКИ

1. Створення спільних проектів з оптимізації економічного, соціального, науково-технічного та інноваційного співробітництва.
2. Надання грантів для фінансування спільних проектів, актуальних для розв'язання сучасних завдань політики, економіки та суспільства.
3. Теоретичні дослідження з економіки, присвячені оптимізації наукової діяльності; створення нових теоретичних розробок та методологічних концепцій.
4. Підтримка громадянського суспільства та розвиток наукової діяльності, як прогресивної продуктивної сили, спрямованої на підвищення рівня життя і добробуту людей.

5. Дослідження світових глобалізаційних та цивілізаційних процесів.
6. Міжнародний моніторинг та спостереження з подальшим обміном систематизацією інформації.
7. Мирне співіснування на планеті та оптимальне освоєння її ресурсів і потенціалу.

4. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ ЗА КОРДОНОМ

Інтелектуальна власність – власність на результати інтелектуальної діяльності та продукти інтелектуальної творчої праці, які щодо юридичних відносин є сукупністю об'єктів авторського винахідницького права, а також прав, пов'язаних із різними видами промислової власності та захистом від недобросовісної конкуренції.

Об'єктами інтелектуальної власності є :

- ✓ твори науки, літератури, мистецтва (зокрема виконавча авторська діяльність, звукозапис, радіо і телебачення);
- ✓ різні види творчої діяльності у сфері виробництва, в тому числі відкриття, винаходи, раціоналізаторські пропозиції, промислові зразки, програми для комп'ютерів, бази даних, ноу-хау, торгові секрети, товарні знаки, фірмові найменування.

Права інтелектуальної власності в Україні охороняються низкою законів України і стосуються друкованих праць, патентів, винаходів, праць на електронних носіях та інтернет тощо.

Законодавством передбачено адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення авторських прав, незаконне використання та розповсюдження того продукту (або його частини), який має свідоцтво про авторське право – соруight та зареєстрований відповідними органами.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Яка організація в Україні офіційно засвідчує наукову кваліфікацію?
2. Охарактеризуйте структуру організації освіти і науки в Україні.
3. Визначте чим відрізняються наукові ступені від наукових звань.
4. Окресліть напрями міжнародної співпраці у галузі науки.
5. Інтелектуальна власність, її охорона в Україні.

ТЕМА 8.
ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ТА ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ
НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

План:

1. Загальні вимоги до науково-дослідної роботи.
2. Правила оформлення науково-дослідної роботи.
3. Рецензування науково-дослідних робіт.
4. Доповідь про роботу. Складання тез доповіді.
5. Підготовка наукових матеріалів до публікації.

Література: 5-8, 13, 21, 27, 34, 36.

Міні лексикон: Наукова робота, дослідна робота, загальні вимоги, структура роботи, правила оформлення, доповідь, тези, стаття.

1. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

Усі матеріали, які отримані у процесі дослідження, аналізують, систематизують і оформлюють у вигляді наукової роботи.

Загальні вимоги до науково-дослідної роботи:

- чіткість і логічна послідовність викладення матеріалів;
- переконливість аргументації;
- чіткість і точність формулювань, що виключають можливість неоднозначного розуміння;
- конкретність висвітлення результатів роботи;
- обґрунтованість рекомендацій та пропозицій.

Структура НДР (на прикладі курсової роботи):

1. **Титульний аркуш** є першим листком роботи і заповнюється відповідно до затвердженої форми.
2. **Зміст** містить найменування всіх розділів, підрозділів і пунктів (якщо вони мають найменування) із зазначенням номерів сторінок, з яких починається викладення матеріалів розділів (підрозділів, пунктів).
3. **Перелік умовних позначень, символів, одиниць та термінів.** Якщо в роботі прийнята специфічна термінологія, а також використовуються скорочення, що мало вживаються, нові символи, позначення тощо, то їх перелік повинен бути представлений у вигляді окремого списку.
4. **Вступ** роботи має містити оцінку сучасного стану вирішуваної наукової проблеми, обґрунтування та вихідні дані для розробки теми, обґрунтування необхідності виконання роботи. У вступі повинна бути визначена актуальність і новизна теми, зв'язок даної роботи з іншими НДР.
5. **Основна частина** повинна включати: вибір напрямку дослідження; теоретичні та (або) експериментальні дослідження; узагальнення і оцінку результатів дослідження.
6. **Висновки** повинні містити короткі висновки за результатами виконаної НДР або окремих її етапів, пропозиції по їх використанню, враховуючи впровадження, оцінку техніко-економічної ефективності впровадження. У

висновках роботи, для якої визначення техніко-економічного ефекту неможливо, необхідно вказувати наукову, соціальну цінність результатів роботи.

7. **Додатки** оформляють як продовження роботи, на наступних сторінках або у вигляді окремої частини (книжки), розміщуючи їх у порядку посилань на них в тексті.

8. **Список використаних джерел** повинен містити перелік законодавчих актів, нормативних документів, книжок, статей, досліджень інших авторів тощо, використаних при виконанні роботи

2. ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ.

Загальні вимоги. Текст роботи повинен бути надрукований на одній стороні листа білого паперу формату А4 через півтора міжстрічкових інтервали. Допускається друкування роботи через два міжстрічкових інтервали. Мінімальна висота шрифту 1,8 мм.

Текст роботи необхідно друкувати, дотримуючись наступних розмірів відступів: ліве – не менше 20 мм; праве – не менше 10 мм; верхнє – не менше 20 мм; нижнє – не менше 20 мм.

- Шрифт повинен бути чітким, чорного кольору середньої жирності.
- Щільність тексту роботи повинна бути однаковою.
- Вписувати в текст роботи окремі слова, формули, умовні позначки можна тільки чорними чорнилами або чорною тушшю.
- Помарки, описки або графічні негаразди, знайдені в процесі виконання роботи, можна виправляти підчисткою або коректором.
- В НДР слід використовувати скорочення слів або словосполучень.
- Текст основної частини роботи поділяють на розділи, підрозділи, пункти.
- Заголовки розділів друкують симетрично тексту прописними літерами.
- Заголовки підрозділів друкують з абзацу малими літерами (за виключенням першої прописної).
- Переноси слів у заголовках не допускаються.
- Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох речень, їх розділяють крапкою.
- Підкреслення заголовків не допускається.
- Кожен розділ слід починати з нової сторінки.

Нумерація:

- Сторінки роботи нумерують арабськими цифрами без знака №.
- Титульний лист включають в загальну нумерацію роботи. На титульному аркуші номер не ставлять, на наступних сторінках номери проставляють у правому верхньому кутку.
- Розділи повинні мати порядкову нумерацію в межах всієї роботи і позначатися арабськими цифрами з крапкою в кінці.
- Вступ та висновки не нумеруються.
- Підрозділи нумерують арабськими цифрами в межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу та підрозділу, розділених крапкою. В кінці номера підрозділу ставиться крапка, наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу).

- Пункти нумерують арабськими цифрами в межах кожного підрозділу. Номер пункту складається з номерів розділу, підрозділу, пункту, розділених крапками. В кінці номера ставиться крапка, наприклад: «1.1.2.» (другий пункт першого підрозділу першого розділу).

- Якщо робота складається з двох або більш частин, то номер кожної частини (книги) проставляють римськими цифрами. Номер частини (книги) проставляють на титульному аркуші.

Таблиці:

- Цифровий матеріал, як правило, слід оформляти у вигляді таблиць.
- Кожна таблиця повинна мати заголовок. Заголовок і слово «Таблиця» починають з прописної літери. Заголовок не підкреслюють.
- Таблицю розташовують після першої згадки про неї у тексті таким чином, щоб її можна було читати без повороту роботи або з поворотом за годинниковою стрілкою.
- Якщо в графі таблиці текст, що повторюється, складається із одного слова, його допускається змінювати лапками; якщо з двох або більше слів, то при першому повторі його заміняють словом «Також», а далі лапками. Ставити лапки замість цифр, що повторюються, знаків, символів, не допускається. Якщо цифрові або інші дані у якій-небудь стрічці таблиці не приводять, то у ній ставлять риску.

Формули:

- Формули в роботі (якщо їх більше ніж одна) нумерують арабськими цифрами в межах розділу. Номер формули складається з номера розділу та порядкового номера формули у розділі, розмежованих крапкою. Номер вказують з правої сторони аркуша на рівні формули у круглих дужках, наприклад: (3.1) (перша формула третього розділу).

Примітки до тексту і таблиць:

- Примітки до тексту та таблиць, у яких вказуються довідкові та пояснюючі дані, нумерують послідовно арабськими цифрами. Якщо приміток декілька, то після слова «Примітки» ставлять двокрапку, наприклад:

Примітка:

Якщо у тексті одна примітка, то її не нумерують і після слова «Примітка» ставлять крапку.

3. РЕЦЕНЗУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ РОБІТ

Рецензія (відгук про наукову роботу) – це робота, в якій критично оцінюються основні положення і результати дослідження, що рецензується. Особливу увагу привертає актуальність теоретичних положень, оригінальність прийнятих методів дослідження, новизна й достовірність отриманих результатів, їх практична значимість.

При написанні рецензії, як правило, дотримуються такої послідовності:

- обґрунтування необхідності (актуальність) розробки теми дослідження;
- оцінка ідейного та наукового змісту (основна частина рецензії), мови, стилю, послідовність викладення результатів дослідження;

- оцінка ілюстративного матеріалу, обсягу досліджень та рукопису (рекомендації щодо скорочення або доповнення);
- загальні висновки; підсумкова оцінка дослідження.

Критика рецензента повинна бути принциповою, науково обґрунтованою, але разом з тим і доброзичливою, сприяти покращенню дослідження.

4. ДОПОВІДЬ ПРО РОБОТУ. СКЛАДАННЯ ТЕЗ ДОПОВІДІ

Доповідь або повідомлення містить стисле викладення основних наукових положень автора, їх практичне значення, висновки та пропозиції. Тривалість доповіді 10-20 хв., аргументація повинна бути короткою і чіткою. Необхідно виділити основну ідею доповіді, не слід деталізувати окремі положення.

Правила успішної доповіді:

- Не рекомендується доповідь (повідомлення) читати перед аудиторією, її використовують лише для довідок та цитування.
- Емоційність, впевненість доповідача, його вміння полемізувати забезпечують контакт з аудиторією, концентрують увагу слухачів.
- Головним у науковій доповіді є зміст та наукова аргументація.
- Виразність і дохідливість мови при викладенні доповіді в значній мірі залежать від темпу, голосності та інтонації.
- Спокійна, повільна манера викладення завжди імпонує слухачам.
- Доповідачу необхідно слідкувати за правильністю літературного мовлення, вживати слова у відповідності з їх змістом.
- Відповідати на запитання необхідно коротко, за сутністю, проявляти скромність в оцінці своїх наукових результатів, витриманість і такт навіть у випадках різких виступів опонентів.
- Самокритичність та поважне відношення до ділової товариської критики – важлива умова усунення недоліків у дослідженнях.

У деяких випадках за змістом доповіді складаються **тези**, в яких коротко (1-2 аркуші) викладають головну мету, основу доповіді та необхідну аргументацію.

5. ПІДГОТОВКА НАУКОВИХ МАТЕРІАЛІВ ДО ДРУКУ

До наукових друкованих робіт належать монографії, брошури, статті.

Монографія – наукова праця, у якій викладено підсумок всебічного дослідження визначеної теми або проблеми, яка виконана одним чи декількома авторами.

У статті викладаються результати, які отримані з конкретного питання, що має визначене наукове та практичне значення. Статтю друкують у наукових журналах або збірниках. Її обсяг не повинен перевищувати 8-10 аркушів, графічний або інший ілюстративний матеріал допускається у мінімальній кількості не більше ніж 2-3.

Підручники та навчальні посібники належать до навчальних видань.

Підручник – навчальне видання, яке містить систематизоване викладення визначеної навчальної дисципліни у відповідності до навчальної програми і затверджене офіційно у якості підручника.

Навчальний посібник – навчальне видання, яке частково замінює або доповнює підручник і затверджене офіційно у якості навчального посібника.

Підготовку матеріалів досліджень до публікації необхідно проводити у наступній послідовності:

- складається план (проспект) та систематизуються матеріали дослідження;
- розміщують підібраний матеріал у главах і параграфах;
- викладають матеріал дотримуючись наукового стилю;
- усі цитати наводять за першоджерелами;
- матеріали друкують;
- після складання рукопису, уточнюють його зміст, одночасно здійснюючи ретельне редагування;
 - здійснюють літературне редагування;
 - здійснюють технічне редагування;
 - визначають розміри ілюстрацій і таблиць, правильність їх оформлення.

Стаття направляється до редакційної колегії наукового журналу або науково-технічного збірника, **монографія** – до наукового спеціалізованого видавництва.

Усі матеріали, що пропонуються до друку, надаються у двох примірниках.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Визначте загальні вимоги до науково-дослідної роботи.
2. Охарактеризуйте структуру звіту з науково-дослідної роботи.
3. Які відомості містить реферат звіту з науково-дослідної роботи?
4. Загальні вимоги щодо оформлення звіту з НДР.
5. Охарактеризуйте послідовність складання переліку використаних джерел інформації.
6. Рецензія (відгук про наукову роботу), її зміст.
7. Які вимоги висуваються до наукової доповіді?
8. До яких видів видань належать монографії та наукові статті?
9. До яких видів видань належать підручники та навчальні посібники?

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

1. Визначте що включає "система наукових знань".
2. Назвіть основні етапи еволюції науки та дайте їм характеристику.
3. Відтворіть шлях створення наукової теорії.
4. Дайте визначення поняттям: "теорія", "наукова ідея", "принцип", "категорія", "методологія", "гіпотеза", "експеримент".
5. Які пізнавальні завдання вирішуються у процесі наукового дослідження?
6. За якими ознаками класифікуються наукові дослідження?
7. Визначте розбіжності між теоретичними, теоретико-експериментальними та експериментальними дослідженнями.
8. Які основні критерії враховуються при виборі теми наукового дослідження?
9. Перелічіть основні розділи та їх зміст при підготовці техніко-економічного обґрунтування теми.
10. Які основні вимоги до гіпотези.
11. Які стадії проходить процес розвитку гіпотези?
12. Визначте форми науково-дослідної роботи.
13. Як відбувається процес планування НДР?
14. Які методи використовуються при проведенні наукових досліджень?
15. Дайте визначення поняттям: "аналіз", "синтез", "індукція", "дедукція", "аналогія", "моделювання", "абстрагування", "конкретизація", "системний аналіз".
16. Чим відрізняються загальнонаукові методи досліджень від емпіричних?
17. Визначте етапи розвитку аксіоматизації знань.
18. Які спеціальні методи використовуються у наукових дослідженнях з економіки?
19. Які види соціологічного дослідження Ви знаєте? Дайте їм характеристику.
20. Які дії передують проведенню соціологічного дослідження?
21. Чим відрізняються фотографія робочого часу працівника від фотографії виробничого процесу?
22. Наведіть класифікацію інформаційного забезпечення наукових досліджень.
23. Що таке "економічна інформація"?
24. З яких складових формується національна система науково-технічної інформації?
25. Які основні положення визначає Закон України "Про науково-технічну інформацію"?
26. Чим відрізняються статистична і масова інформації?
27. Перелічіть основні види документів та дайте їм коротку характеристику.
28. Які складові включає науково-дослідний процес?
29. Що таке інтелект наукового працівника? Від чого залежить його рівень?
30. "Мозкова атака" - що це таке?
31. Наведіть основні положення наукової організації праці науковців.
32. Перелічіть обладнання робочого місця науковця.
33. Які види ефективності науково-дослідних робіт Ви знаєте? Дайте їм визначення.
34. Що таке попередня, очікувана та фактична економічна ефективність?

35. За якою формулою розраховується коефіцієнт економічної ефективності НДР?
36. Визначте резерви підвищення ефективності науково-дослідних робіт.
37. Які види ефективності науково-дослідних робіт Ви знаєте? Дайте їм визначення.
38. Що таке попередня, очікувана та фактична економічна ефективність?
39. Прийоми соціологічного методу досліджень
40. Поняття інформаційного пошуку і його місце в наукових економічних дослідженнях
41. Поняття про довідково-інформаційний фонд.
42. Кадри як одна з основних складових науково-технічного потенціалу.
43. Методи пізнання емпіричних завдань.
44. Оформлення результатів НДР.

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ

1. Науково-дослідна робота - це:

А. Сума знань та вмінь, які дозволяють проводити наукові дослідження відповідних суспільних і природних явищ, виробничих показників в динаміці та визначати можливий вплив людей на їх зміну.

Б. Динамічна система знань, які дозволяють розкривати нові явища у суспільстві і природі з метою використання їх у практичній діяльності людей.

В. Сума знань, якими володіє студент, та можливість застосовувати їх з метою пізнання суті природних явищ.

Г. Відповідна сума знань та вмінь щодо організації науково-дослідної роботи з метою відбору і систематизації теоретичного матеріалу для підготовки наукової доповіді на науковому студентському гуртку кафедри.

2. Об'єктами науково-дослідної роботи в сільському господарстві є:

А. Виробництво зернових і зернобобових, або інших культур галузі рослинництва за один рік.

Б. Окремі результативні показники діяльності сільськогосподарського підприємства за один рік.

В. Чітко визначені галузі або сукупність сільськогосподарських підприємств, система ведення виробництва, система машин і механізмів, сільське населення району, області в динаміці років.

Г. Види робіт і їх кількісне визначення за один рік або більш довший період.

3. Які джерела інформації необхідно використовувати в науково-дослідній роботі студентів:

А. Оперативні показники за звітний період, які після одержання документального підтвердження, коригуються.

Б. Документально підтвержені звітні дані, які знайшли відображення у відповідній статистичній формі звітності за звітний період.

В. Дані, які знайшли відображення в бухгалтерській звітності до її реформації (уточнення при зміні цін на матеріальні ресурси, або по даних ревізії) за відповідний звітний період.

Г. Документально підтвержені оперативні дані, які знайшли відображення у відповідній оперативній формі звітності.

4. Для науково-дослідної роботи студентів носіями необхідної інформації можуть бути:

А. Оперативні, статистичні, звітні дані конкретного підприємства за відповідні періоди в динаміці років.

Б. Оперативні, статистичні, звітні дані, а також дані спеціальних обстежень, хронометражів та документальних ревізій і аудиту за відповідні періоди в динаміці років.

В. Оперативні дані про підсумки роботи конкретного підприємства в розрізі місяців календарного року.

Г. Дані первинних документів конкретного підприємства за звітний рік або більш довший період.

5. Планування науково-дослідної роботи студентів дозволяє визначити:

А. Ступінь підготовки студентів для участі в науково-дослідній роботі кафедри.

Б. Мету наукових досліджень студентів у відповідності з комплексно-цільовими програмами і спеціалізацією наукових досліджень викладачів кафедри, впровадження результатів досліджень у навчальних процес та їх використання при написанні курсових, дипломних і магістерських робіт.

В. Необхідність підготовки студентів до самостійної роботи за тематикою наукових досліджень галузевих кафедр вузу або інших наукових закладів.

Г. Необхідність підготовки студентів для самостійної роботи по збиранню та опрацюванню емпіричних даних з метою їх використання у навчальному процесі.

6. Облік і контроль науково-дослідної роботи студентів викликані необхідністю:

А. Розробляти систему заходів для залучення студентської молоді в науково-дослідну роботу кафедри за визначеною тематикою з метою навчання самостійного визначення і опрацювання необхідної інформації для написання наукової статті або доповіді для виступу на студентському науковому гуртку.

Б. Організувати роботу наукового студентського гуртка кафедри і залучити студентів для активної участі в ньому шляхом виступів з науковими доповідями, повідомленнями, власними науковими розробками, проектами та можливістю впровадження їх у виробництво.

В. Активного навчання студентів методологічним основам організації науково-дослідної роботи за конкретною тематикою, вмінню самостійного збирання та опрацювання емпіричної інформації, оформлення результатів досліджень та напрацювання необхідних пропозицій щодо можливості їх впровадження у виробничий процес або використання у суспільно-побутовій практиці.

Г. Залучити студентів для участі в збиранні та опрацюванні статистичної інформації для викладачів кафедри з метою її використання у навчальному процесі.

7. Які форми науково-дослідних робіт найбільш повно характеризують участь студентів у їх виконанні:

А. Написання звітів про проходження практики.

Б. Участь у виконанні окремих досліджень з комплексно - цільової програми наукової роботи кафедри та складанні звіту про її результати.

В. Підготовка наукової статті або доповіді на науковий студентський гурток кафедри.

Г. Написання курсової або дипломної роботи.

8. Які види науково-дослідних робіт найповніше характеризують участь студентів у їх проведенні:

А. Участь у науковому студентському гуртку кафедри.

Б. Участь у внутрівузівській олімпіаді з конкретної дисципліни.

В. Участь у міжвузівській олімпіаді з конкретної економічної проблеми.

Г. Поєднання участі в роботі наукового студентського гуртка та в заходах, які проводить кафедра щодо виконання планових завдань з науково-дослідної роботи студентів.

9. Яка роль науково-дослідної роботи студентів у підготовці висококваліфікованих спеціалістів з економіки:

А. Сприяє активізації творчого мислення студентів, застосуванню наукових методів у вирішенні конкретних ситуацій, які виникають при дослідженні суспільних явищ і виробничих процесів.

Б. Сприяє засвоєнню студентами доступних статистичних прийомів і методів наукових досліджень суспільних явищ і виробничих процесів.

В. Сприяє вивченню і можливого застосування наукових методів у вирішенні конкретних ситуацій в одній із галузей діяльності сільськогосподарських підприємств.

Г. Сприяє активізації творчого мислення студентів в період вивчення теоретичних питань.

10. Об'єктами наукових досліджень можуть бути:

А. Кількісні та якісні показники виробничого процесу при одержанні продукції однієї із галузей в сільському господарстві.

Б. Явища навколишнього матеріального світу та форми їх відображення у свідомості людей, які існують незалежно від свідомості, і відбираються відповідно до мети дослідження.

В. Результати діяльності однієї людини або групи людей у сфері матеріально-технічного забезпечення окремого підприємства АПК.

Г. Результати діяльності однієї або групи людей в одній із галузей виробництва продукції сільського господарства.

11. Наукове дослідження - це:

А. Процес вивчення певного об'єкта (предмета або явища) з метою встановлення закономірностей його виникнення, розвитку і перетворення в інтересах раціонального використання у практичній діяльності людей.

Б. Збирання та опрацювання емпіричних показників діяльності галузі рослинництва окремого сільськогосподарського підприємства за звітний період.

В. Збирання та систематизація фактичних даних ряду сільськогосподарських підприємств за звітний період.

Г. Відбір статистичних даних виробництва продукції сільського господарства в розрізі основних її видів за звітних період для побудови графіків.

12. Аналіз, як загальнонауковий метод в теоретичних і емпіричних дослідженнях, використовується тоді, коли необхідне вивчення:

А. Об'єкта за допомогою мисленого або практичного розчленування його на складові елементи (частини об'єкта, його ознаки, властивості, відношення).

Б. Впливу одного із основних факторів на результативну ознаку.

В. Впливу двох із групи факторів на результативну ознаку.

Г. Впливу двох і більше факторів на результативну ознаку.

13. Синтез, як один із загальнонаукових методів в теоретичних і емпіричних дослідженнях, - це:

А. Метод вивчення об'єкта в його цілісності, в єдиному і взаємному зв'язку його частин.

Б. Аналіз в оберненому розумінні.

В. Метод вивчення об'єкта, починаючи із загальних кількісних і якісних показників без виділення і дослідження його окремих елементів.

Г. Поєднання, з'єднання, складання результатів аналізу окремих елементів об'єкта, які визначалися для дослідження.

14. Індукція - це метод дослідження, при якому:

А. Загальний висновок по досліджуваному об'єкту робиться на підставі визначених факторних ознак, які впливали на результативну ознаку.

Б. Загальний висновок про ознаки множини елементів виводиться на основі вивчення цих ознак у частині елементів однієї множини.

В. Фактори, які впливали на результативну ознаку, мали незначні відхилення по відношенню до останньої.

Г. Фактори, які впливали на результативну ознаку, дорівнювали сумі загального відхилення останньої проти базового періоду.

15. Дедуція - це метод дослідження, при якому:

А. Вивчення показників розвитку об'єкта та складання загального висновку проводиться в цілому без виділення окремих елементів.

Б. Досліджувані показники стану та розвитку об'єкта порівнюються без визначення впливу факторів на їх зміну в звітному періоді проти базового.

В. Спочатку досліджують стан об'єкта в цілому, а потім його складових елементів.

Г. Спочатку досліджують загальні показники стану і розвитку об'єкта, а потім вплив факторів на зміну цих показників в звітному періоді проти базового.

16. Гіпотеза, як наукове припущення, що використовується у науково-дослідній роботі, висувається для пояснення:

А. Будь-якого явища чи процесу і потребує перевірки на досліді та теоретичного обґрунтування, для того, щоб стати достовірною науковою теорією.

Б. Будь-якого явища чи процесу при застосуванні ряду аналітичних прийомів для вимірювання кількісного значення факторних ознак, які впливали на зміну результативної ознаки.

В. Досліджуваного явища чи процесу за умови, що сформульовані пропозиції, які становлять зміст гіпотези, не повинні бути логічно суперечливими. Тобто одне не повинно бути формально-логічним запереченням іншого.

Г. Не частини будь-яких факторів процесу чи явища, які є об'єктами дослідження, а всієї сукупності.

17. Доказами, за допомогою яких визначається істинність будь-якого твердження, є:

А. Показники, що характеризують об'єкти дослідження відповідно до критеріїв оцінки їх стану або ефективності використання.

Б. Звітні дані окремого підприємства, які свідчать про результати його діяльності на кінець календарного періоду.

В. Кількісні та якісні показники окремої галузі досліджуваного підприємства на кварталні дати.

Г. Кількісні та якісні показники досліджуваного підприємства в розрізі основних галузей виробництва в динаміці років.

18. Абстракція, як засіб наукового дослідження, використовується коли необхідно виявити:

А. Нові явища у суспільстві і природі для використання їх в практичній діяльності людей.

Б. Закономірності та зв'язки, які характеризують сутність явищ і законів розвитку суспільства.

В. Взаємозв'язки між економічними явищами та спрогнозувати розвиток економічних процесів.

Г. Нові явища у суспільстві і природі для створення теорії про їх розвиток.

19. Вивчення стану об'єкта дослідження необхідне для:

А. Конкретизації теми та попереднього вивчення теоретичних основ її дослідження.

Б. Конкретизації теми та складання плану наукового дослідження конкретного об'єкту.

В. Конкретизації теми та визначення кола кількісних і якісних показників по конкретному об'єкту дослідження.

Г. Розкриття причинних зв'язків між кількісними і якісними показниками досліджуваного об'єкта.

20. Визначення теоретичних основ розробки теми в економічних дослідженнях передбачає:

А. Встановлення повноти висвітлення теми у раніше виконаних дослідженнях, обґрунтування наукової новизни і необхідності її подальшого вивчення.

Б. Встановлення повноти висвітлення теми у раніше виконаних дослідженнях, обґрунтування наукової новизни і необхідності подальшого її вивчення виходячи із народногосподарської потреби у цих знаннях.

В. Встановлення повноти обсягу раніше виконаних досліджень за даною темою.

Г. Обґрунтування необхідності подальшого вивчення визначених показників досліджуваного об'єкта, виходячи із народногосподарського значення даної теми.

21. Вивчення історії питання і сучасного стану проблеми дослідження дає змогу:

А. Уникати дублювання дослідження.

Б. Уникати помилок інших дослідників.

В. Використати досвід та знання попередніх дослідників.

Г. Уникати дублювання дослідження, помилок інших дослідників, а також використовувати їх знання і досвід.

22. Збирання, відбирання та вивчення необхідної для дослідження інформації здійснюється:

А. За літературними джерелами, які відображають стан теми дослідження.

Б. За звітами науково-дослідних установ.

В. За економічними показниками діяльності підприємств і корпорацій.

Г. За економічними показниками діяльності підприємств і корпорацій, які знайшли відображення в бухгалтерській звітності, нормативно-правовій, договірній та комерційній документації, а також тими, які використані для наукових публікацій.

23. Організаційно-методична підготовка програми дослідження передбачає:

А. Складання плану дослідження теми.

Б. Техніко-економічне обґрунтування теми дослідження.

В. Визначення методики дослідження.

Г. Розробку програми і складання робочого плану дослідження теми, техніко-економічного обґрунтування і визначення методики дослідження.

24. План дослідження теми складається:

А. З вступу, розділів та підрозділів, які мають змістовний заголовок.

Б. З вступу, розділів, підрозділів, пунктів, які мають змістовний заголовок, та висновків і пропозицій.

В. З короткого вступу, де визначається актуальність теми дослідження, розділів та підрозділів, які мають змістовні заголовки, висновків і пропозицій, списку використаних літературних джерел та додатків.

Г. З вступу, пунктів та підпунктів, які мають короткі заголовки і стосуються теми дослідження, інші дані, які передбачені вимогами діючого стандарту.

25. Методика дослідження характеризує:

А. Методи і прийоми, які передбачається застосувати при виконанні робіт з конкретної теми.

Б. Гіпотези дослідження та їх доведення.

В. Назву методів і прийомів, які будуть використовуватися при виконанні робіт з конкретної теми та їх коротка характеристика.

Г. Методи і прийоми, які передбачається застосовувати при дослідженнях з конкретної теми, а також гіпотези дослідження (або аналітичні фактори) та їх доведення.

26. Необхідність складання робочого плану дослідження обумовлена:

А. Програмою і планом наукового дослідження теми.

Б. Планом наукового дослідження і визначеними термінами виконання основних робіт з дослідження.

В. Необхідністю встановлення достовірного обліку і контролю за виконанням робіт з дослідження.

Г. Програмою і планом наукового дослідження теми, а також встановлення обліку та контролю за виконанням графіка робіт та створення умов для якісного їх завершення у визначені терміни.

27. Дослідна стадія наукового-дослідного процесу представляє:

А. Необхідність створення нової інформації щодо програми дослідження конкретного об'єкта.

Б. Застосування комп'ютерних технологій відповідно до програми дослідження теми.

В. Необхідність включення в себе створення нової інформації та перетворення її із застосуванням комп'ютерних технологій, теоретичних і конкретно-наукових (емпіричних) методів в інформаційній сукупності, відповідно до програми дослідження теми.

Г. Створення для дослідника необхідних умов праці, забезпечення його робочого місця необхідною інформацією та ЕОМ.

28. Формулювання висновків і рекомендацій - це:

А. Попереднє узагальнення результатів доведення гіпотез.

Б. Вибір методів перевірки достовірності результатів дослідження.

В. Узагальнення результатів проведеного дослідження і напрацювання пропозицій для їх впровадження у виробництво.

Г. Обґрунтування результатів проведеного дослідження.

29. Науковий експеримент в дослідженнях використовується коли необхідно:

А. Провести перевірку попередніх результатів дослідження.

Б. Способом апробації підтвердити достовірність одержаних результатів дослідження.

В. Не лише провести попередню перевірку результатів дослідження способом їх апробації у конкретних виробничих умовах, але і її моделюванням у лабораторних умовах з використанням ПЕОМ.

Г. Провести перевірку і моделювання результатів наукового дослідження.

30. Оприлюднення проміжних висновків і пропозицій наукового дослідження можливе шляхом:

А. Повідомлення попередніх результатів дослідження на науковому семінарі.

Б. Доповіді на науковій конференції студентів та аспірантів про результати дослідження окремих питань.

В. Повідомлення або доповіді на науковій конференції студентів, аспірантів, викладачів про результати дослідження, їх публікації не лише з окремих питань, але й основних розділів та розробки окремих пропозицій щодо можливості впровадження їх у виробництво.

Г. Публікації основних пропозицій за результатами наукових досліджень.

31. Узагальнення результатів дослідження має на меті:

А. Підготовку літературного викладу результатів дослідження у вигляді звіту про виконану науково-дослідну роботу або інших форм подання завершеної наукової продукції.

Б. Подачу звіту науковій установі про завершення наукового дослідження.

В. Підготовку матеріалів про проведену науково-дослідну роботу і передачу їх замовнику.

Г. Опублікувати інформацію про хід та наслідки наукового дослідження в місцевій пресі або інших виданнях.

32. Апробація результатів дослідження включає в себе:

А. Колективне обговорення виконаного дослідження на науково-технічних радах, його рецензування і експертизу, оприлюднення кінцевих результатів у спеціальних журналах або у виступах доповідачів на науково-практичних конференціях, симпозіумах.

Б. Зовнішнє рецензування сторонньою організацією, підрозділом або вченими, які не входять до штату підрозділу дослідника.

В. Рецензування результатів дослідження штатними працівниками дослідної установи, які не зайняті виконанням робіт за цією темою.

Г. Рецензування результатів дослідження штатними працівниками дослідної установи, які не зайняті виконанням робіт за цією темою, з залученням зовнішніх рецензентів, які мають відношення до теми дослідження.

33. Реалізація результатів дослідження здійснюється:

А. Замовником за участю авторського нагляду дослідника (або представників дослідника).

Б. Дослідником за участю замовника теми дослідження.

В. Замовником самостійно згідно рекомендацій дослідника.

Г. Дослідником без участі замовника теми дослідження.

34. Вибіркове спостереження в наукових дослідженнях застосовуються:

А. При статистичному дослідженні якісних характеристик господарського процесу.

Б. При аудиті, коли суцільний контроль технічно неможливий за умови браку часу або великої кількості предметів, які підлягають обстеженню.

В. Коли необхідно швидко і якісно виконати значний обсяг досліджень при малих затратах часу та інших ресурсів.

Г. За браком часу та інших ресурсів.

35. Суцільне спостереження - це:

А. Прийом статистичного дослідження фактичного стану об'єктів, які вивчаються.

Б. Перевірка наявності всіх складових досліджуваного об'єкта.

В. Необхідність визначення кількісного і якісного стану досліджуваного об'єкта з метою досягнення мети дослідження.

Г. Засіб досягнення кінцевої мети при дослідженні відповідного об'єкта.

36. Технологічні дослідження передбачають:

А. Дослідження оптимальності технології виробництва.

Б. Застосування прийому дослідження інженерної і технічної підготовки виробництва, а також якості продукції, яку випускають, її відповідність технічним умовам.

В. Дослідження обґрунтованості норм витрат матеріальних ресурсів при виробництві продукції.

Г. Контрольний запуск сировини і матеріалів у виробництво для дослідження оптимальності технології виробництва.

37. Необхідність хіміко-технологічного дослідження у виробництві обумовлена:

А. Забезпеченням високих смакових якостей продуктів харчування.

Б. Встановленням калорійності видів продукції, які користуються високим попитом споживачів.

В. Встановленням прийомом визначення якості сировини і матеріалів, які використовуються у виробництві продукції, а також якісних характеристик виробів.

Г. Перевірки лабораторним аналізом якості продукції, яка виробляється на технологічному конвеєрі.

38. Статистичні розрахунки необхідні для одержання:

А. Таких величин і якісних характеристик, яких немає безпосередньо в економічній інформації підприємства, що досліджується.

Б. Показників досліджуваного підприємства з такими ж інших підприємств одного регіону.

В. Розрахункових величин для статистичного аналізу.

Г. Факторних ознак, які розраховані з використанням статистичного прийому.

39. Економічний аналіз - це:

А. Один із статистичних прийомів, який розкриває причинні зв'язки виробничої і фінансово-господарської діяльності.

Б. Система прийомів дослідження для розкриття причинних зв'язків, що зумовлюють результати явищ і процесів.

В. Система прийомів дослідження для визначення головного фактора, який впливає на результативну ознаку.

Г. Один із статистичних прийомів, який розкриває факторну залежність між кількісними і якісними показниками, які застосовуються у дослідженнях.

40. Економіко-математичні методи застосовуються у випадках:

А. Проведення наукових досліджень при визначенні впливу факторів на результати господарських процесів з метою оптимізації їх на стадії планування господарських процесів, якщо іншими методичними прийомами встановити взаємозв'язки факторів неможливо.

Б. Проведення факторного дослідження зміни результативних показників у просторі.

В. Необхідності визначення впливу кількісних факторів на зміну результативного показника.

Г. Необхідності визначення впливу якісних факторів на зміну результативного показника.

41. Методика досліджень теми передбачає:

А. Складання календарного плану з визначенням термінів виконання окремих його пунктів.

Б. Застосування концепції прийомів і способів виконання робіт відповідно до мети та плану дослідження, а також розробки загальних положень його проведення, напрацювання висновків і пропозицій.

В. Визначення мети дослідження та прийомів, які будуть використані при його проведенні.

Г. Визначення послідовності проведення дослідження та оформлення результатів.

42. Цільові комплексні соціально-економічні програми спрямовані на вирішення:

А. Розвитку, закріплення і вдосконалення основ способу життя, підвищення матеріального і культурного рівня життя людей.

Б. Рівномірного розміщення трудових ресурсів по регіонах України.

В. Проблеми зайнятості працездатного населення в регіонах країни, в яких проходять процеси реформування власності і виробничих структур.

Г. Повного забезпечення населення у працездатному віці необхідною роботою з оплатою праці на рівні прожиткового мінімуму.

43. Цільові комплексні науково-технічні програми спрямовані на вирішення:

А. Підвищення ефективності роботи дослідних конструкторських колективів при створенні нової техніки, механізмів і технологій, що сприятиме підвищенню продуктивності праці в основних галузях виробництва.

Б. Фундаментальних проблем у різних галузях науки, вивчення можливостей практичного використання результатів досліджень у дослідних конструкторських розробках, забезпечення впровадження кращих із них у серійне виробництво.

В. Фундаментальних проблем у галузі машинобудування, як основної галузі народногосподарського комплексу.

Г. Фундаментальних проблем у галузі кібернетики, завдяки чому буде можливість підвищити ефективність роботи інших стратегічних галузей країни.

44. Цільові комплексні науково-екологічні програми спрямовані на забезпечення:

А. Розробки та здійснення заходів щодо раціонального природокористування, проведення найважливіших природоохоронних заходів в країні.

Б. Збереження та охорони водних басейнів і їх ефективного використання.

В. Збереження та охорони лісних масивів і лісопаркових зон з метою їх використання як заповідних та культурних надбань країни.

Г. Розробки та здійснення заходів щодо збереження та ефективного використання флори і фауни зони Карпат і Криму.

45. Вибір теми дослідження обґрунтовується:

А. Актуальністю, тобто наскільки обране дослідження сприятиме виконанню програм економічного і соціального розвитку країни.

Б. Актуальністю, тобто наскільки обране дослідження відповідає вимогам щодо перебудови економічних відносин, зростанню ефективності економіки країни.

В. Необхідністю зміни власності на основні засоби виробництва з метою підвищення ефективності їх використання в ринкових умовах.

Г. Необхідністю зміни власності на землю з метою підвищення ефективності роботи реформованих сільськогосподарських підприємств.

46. Тема дослідження - це:

А. Основна думка, завдання, положення, яке необхідно розвинути, обґрунтувавши мету і прийоми дослідження.

Б. Частина наукової проблеми, яка охоплює одне або кілька питань дослідження.

В. Перелік основних питань, які включені до вивчення, і мають пряме відношення до теми дослідження.

Г. Завдання, яке є актуальним і виконання якого дозволить досліднику реалізувати його основні положення в умовах конкретного підприємства.

47. Наукова проблема характеризує:

А. Визначене завдання про необхідність дослідження явища чи процесу для напрацювання пропозицій, які можна буде реалізувати в практичній діяльності людини.

Б. Сукупність нових діалектично складних теоретичних або практичних питань, які суперечать існуючим знанням або прикладним методам у цій науці і потребують вирішення за допомогою наукових досліджень.

В. Наукову новизну дослідження з використанням розроблених методів та їх застосування в аналітичному процесі з метою напрацювання пропозицій, які мають прикладний характер, і можуть бути впроваджені у виробництво.

Г. Задачу, рішення якої дозволить розв'язати ряд практичних питань, які стосуються удосконалення виробничого процесу, і будуть сприяти підвищенню продуктивності праці працюючих.

48. Наукова організація науково-дослідного процесу обумовлена:

А. Необхідністю використання автоматизованих систем обробки інформації на швидкодіючих ЕОМ.

Б. Використанням практичного досвіду керівника досліджень, що володіє необхідними організаційними навичками науково-дослідного процесу.

В. Потребою координації і взаємозв'язку дослідної роботи великими колективами з використанням автоматизованих систем обробки інформації на швидкодіючих ЕОМ, а також залученням до науково-дослідного процесу різних за фахом спеціалістів.

Г. Застосуванням швидкодіючих ЕОМ та пристроїв організаційної техніки для прогнозування фінансово-господарської діяльності підприємства і запобігання банкрутства.

49. Організація управління науково-дослідним процесом передбачає:

А. Взаємне погодження виконання інтелектуальної підготовки дослідного процесу і наукової організації праці учасників цього процесу.

Б. Підготовку необхідних законодавчих і нормативних документів, які регулюють науково-дослідну роботу колективу дослідників.

В. Створення програм для науково-дослідної роботи з метою використання їх в дослідному процесі.

Г. Об'єднання зусиль фахівців різних кваліфікацій для розв'язання задач фінансово-господарської діяльності на об'єкті, який досліджується.

50. Організація обслуговування науково-дослідного процесу має на меті:

А. Обов'язкове підвищення кваліфікації науковців, модернізацію засобів обробки інформації, технічну безпеку та одержання ліцензії на право виконання науково-дослідних робіт.

Б. Технічну оснащеність засобами праці, створення умов наукової організації праці на робочих місцях, обслуговування робочих місць, забезпеченість засобами зв'язку для збирання інформації, модернізацію засобів обробки інформації, технічну безпеку і профтехсанітарію науковців.

В. Розвиток творчих здібностей і підприємницької активності наукових працівників, які виконують наукові дослідження в ринкових умовах.

Г. Забезпеченість технічними засобами науковців, які збирають і опрацьовують наукову інформацію для використання в практичній діяльності адміністрації регіону.

51. Економічна інформація про фінансово-господарську діяльність підприємств характеризує:

А. Виробничо-господарський процес, який виражено конкретними кількісними і якісними показниками діяльності, що знайшли відображення у відповідних первинних, аналітичних, синтетичних, звітних та статистичних документах і прийняті відповідними органами для керівництва.

Б. Виробничо-господарський процес, який відображає результати діяльності виробничих колективів за співставні періоди в динаміці років.

В. Виробничо-господарський процес, який відображає результати діяльності окремого підрозділу підприємства за два останні роки.

Г. Виробничо-господарський процес, який відображає результати діяльності окремих підприємств в помісячному розрізі за останні три роки.

52. Структура економічної інформації зумовлена її призначенням:

А. В управлінні і контролі господарської діяльності.

Б. В формуванні статистичних даних для послідуного групування і використання в практичній діяльності спеціалістів підприємства.

В. Для перспективного планування розвитку підприємства та розширення його спеціалізації.

Г. Для перспективного планування розвитку окремих галузей та підвищення ефективності їх діяльності.

53. Фактографічна інформація використовується:

А. При групуванні бухгалтерської звітності і її трансформування в статистичну звітність.

Б. Для опису факторів, згрупованих за певними системоутворюючими ознаками.

В. Для визначення ефективності суб'єктів підприємницької діяльності, додержання ними законодавства і виконання зобов'язань перед державою.

Г. При визначенні показників, які характеризують об'єкти, що відповідають завданням на проведення мікроекономічних досліджень.

54. Документами бухгалтерського оформлення, які використовуються в науково-дослідній роботі студентів, слід вважати:

А. Документи, які складають працівники бухгалтерії і об'єднують однорідні господарські операції.

Б. Документи, які складають працівники бухгалтерії на основі розпорядчих та виправдувальних або розпорядчо-виправдувальних первинних документів що об'єднують однорідні господарські операції з економічними ознаками і методикою відображення їх на рахунках бухгалтерського обліку.

В. Документи, які складають працівники бухгалтерії для відповідних записів на рахунках бухгалтерського обліку.

Г. Документи, які складають працівники бухгалтерії на основі товарно-транспортних накладних, дорожніх, актів приймання сільськогосподарської продукції.

55. Що слід розуміти під статистичними матеріалами ?

А. Окремі дані, які одержані в процесі наукового дослідження.

Б. Різні відомості та показники про розвиток досліджуваного підприємства в динаміці років.

В. Звітні дані, які знайшли відображення в статистичних збірниках в розрізі підприємств району або області.

Г. Відомості про розвиток національної економіки, подані у вигляді таблиць, узагальнених у щорічних статистичних збірниках, що видаються Держкомстатом України.

56. Науково-дослідна література видається у вигляді:

А. Бібліографічних літературних джерел з економічної інформації.

Б. Щорічних статистичних збірників про розвиток економіки країни в розрізі окремих галузей і регіонів.

В. Монографій, узагальнюючих наукові праці, збірників статей, в яких висвітлюються різні проблеми економічних наук, розробляються питання розвитку країни.

Г. Інформації про розвиток окремих регіонів країни в розрізі галузей та динаміці років.

57. Що являє собою науковий реферат ?

А. Результати наукового дослідження, які одержані студентом під час виконання науково-дослідної роботи.

Б. Наукове дослідження, яке викладене в письмовій формі, про результати вивчення відібраної наукової інформації.

В. Коротке викладення в письмовій формі про результати вивчення існуючих проблем в одній із галузей сільськогосподарських підприємств району.

Г. Коротке викладення наукової теми (питання), складене на підставі проведеного дослідження, огляду одного або кількох літературних та інших джерел.

58. Що являє собою інформативний реферат ?

А. Коротке викладення однієї із наукових праць, як опублікованої, так і підготовленої у вигляді рукопису.

Б. Коротке письмове викладення однієї наукової праці, яка опублікована, або підготовлена у вигляді рукопису, що висвітлює стисло її зміст.

В. Коротке письмове викладення змісту підготовленого до друку наукового дослідження.

Г. Коротке і стисле усне висвітлення наукової статті, яка підготовлена до друку.

59. Що являє собою наукова стаття ?

А. Спеціальне наукове дослідження, присвячене літературному викладенню однієї проблеми.

Б. Самостійна праця, що містить у собі певну кількість наукової інформації, добутої в результаті проведених досліджень.

В. Самостійна праця, що містить назву, вступ, розділи, висновки.

Г. Висновки про наукову і практичну цінність виконаного дослідження.

60. Висновком, як підсумком результату проведеного дослідження, може бути:

А. Короткий зміст методики виконаного дослідження.

Б. Короткий опис факторів, які були визначені в процесі наукового дослідження, що впливали на результативну ознаку.

В. Короткий опис питань, які були включені до плану наукового дослідження.

Г. Короткий підсумок результату проведеного дослідження, тобто коротке резюме змісту наукової статті.

61. Основна частина статті характеризує:

А. Кульмінацію наукової статті, де викладається суть досліджуваних явищ, наводиться система доказів наукової гіпотези, не запозиченої з раніше опублікованих праць, а поставленої самостійно у процесі проведеного дослідження.

Б. Основну ідею наукового дослідження, його зміст, де викладено визначені результати і даються пропозиції щодо їх використання в практичній діяльності людини.

В. Основні прийоми, які застосовані при проведенні дослідження, і одержані результати та їх короткий зміст.

Г. Визначення щодо методики наукового дослідження, його результатів та можливість їх використання у виробничій сфері.

62. Звіт про виконану науково-дослідну роботу студентів - це:

А. Короткий переказ виконаної науково-дослідної роботи з описом використаних прийомів та одержаних результатів теоретичного або практичного значення.

Б. Короткий переказ виконаної науково-дослідної роботи з висновками та пропозиціями.

В. Неопублікований науково-технічний документ, що містить деталізовані відомості про суть, методику і результати виконаної роботи або її етапи.

Г. Коротка справка про об'єкт дослідження та можливості зміни його статусу в результаті виконання наукової роботи.

63. Впровадження результатів закінчених наукових досліджень завершується:

А. Створенням наукової продукції, якою є теоретичні і науково-методологічні положення, методики, рекомендації, і яка незалежно від виду досліджень повинна мати прикладний характер для розвитку окремої галузі або національної економіки.

Б. Впровадженням нових технологій організації та економічного стимулювання виробництва конкурентоспроможної продукції.

В. Раціональним використанням матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, поліпшенням банківської справи при удосконаленні менеджменту,

маркетингу, обліку, контролю і аудиту із застосуванням ЕОМ в умовах ринкових відносин.

Г. Створенням сприятливих умов праці, які б стимулювали виробництво конкурентоспроможної продукції як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках.

64. Основні завдання науки при підготовці фахівців з економіки полягають в наступному:

А. Бути керівником підприємств різних галузей економіки.

Б. Уміти керувати підлеглими працівниками на підприємстві.

В. Володіти організацією виробництва продукції (робіт, послуг).

Г. Бути всебічно розвиненим фахівцем з організації та економіки господарської діяльності, володіти комп'ютерними технологіями у обробці й використанні інформації в управлінні, уміти застосовувати економіко-математичні методи за фахом, аналізувати господарські ситуації, приймати за ними рішення.

65. Поняття „наука” – це:

А. Система знань з будь-якої галузі людської діяльності.

Б. Знання, які використовуються в оволодінні фахом.

В. Нові знання, які виникли у процесі дослідження явищ матеріального світу.

Г. Динамічна система знань, які розкривають нові явища у суспільстві і природі з метою використання їх у практичній діяльності людей.

66. Аксиоматичний метод у наукових дослідженнях – це:

А. Використання аксіом, як доведених наукових знань, у наукових дослідженнях у вигляді відправних початкових положень для обґрунтування нової теорії або доведення гіпотез.

Б. Вивчення аксіом у дослідженнях.

В. Положення, які не викликають заперечень, бо вони не зачіпають інтереси конкретних учасників наукового процесу, тому їх не досліджують.

Г. Правила, які не потребують доведення.

67. Органолептичні методичні прийоми у наукових дослідженнях – це:

А. Проведення інвентаризації об'єктів у натурі.

Б. Методичні прийоми дотикового характеру, коли дослідження проводиться способом безпосереднього дотику до об'єктів спостереження (інвентаризація, контрольні заміри робіт, статистичні спостереження, експертизи різних видів).

В. Вибіркові і суцільні статистичні спостереження.

Г. Контрольні заміри робіт.

68. Поняття „проблема” у наукових дослідженнях – це:

А. Сукупність нових діалектично складних теоретичних або практичних питань, які суперечать існуючим знанням або прикладним методам у цій науці і потребують вирішення за допомогою наукових досліджень.

Б. Комплекс невирішених життєво необхідних питань.

В. Незадоволені потреби людини.

Г. Труднощі у задоволенні потреб людини.

69. Наукове пізнання – це:

А. Дослідження з певною метою, завданням та методологією.

Б. Певні цілі та задачі.

В. Певні методи отримання і перевірки знань.

Г. Теоретичні основи для практики.

70. Гіпотеза у наукових дослідженнях – це:

А. Матеріалізоване визначення наукової ідеї.

Б. Наукове припущення, висунуте для пояснення певних процесів, явищ, які зумовлюють певний наслідок.

В. Структурний елемент теорії пізнання.

Г. Формулювання нових наукових положень.

71. В основі класифікації наук головним методом є:

А. Методологічний.

Б. Гносеологічний.

В. Логічний.

Г. Історичний.

72. Суб'єктами наукової діяльності в Україні є:

А. Науково-педагогічні працівники.

Б. Вчені.

В. Наукові працівники, студенти, асистенти.

Г. Всі разом.

73. Поняття „наукове дослідження” – це:

А. Цілісний підхід до вивчення окремих явищ.

Б. Застосування історичного підходу до пізнання дійсності.

В. Цілеспрямоване вивчення явищ і процесів, аналіз впливу на них різних факторів, а також вивчення взаємодії між явищами.

Г. Теоретична та експериментальна діяльність, спрямована на пізнання законів.

74. Об'єкт дослідження – це:

А. Підприємство або галузь.

Б. Процес чи явище, яке породжує проблемну ситуацію і обране для дослідження.

В. Те, на що спрямований процес пізнання.

Г. Навколишній матеріальний світ і його відображення в свідомості людини.

75. Предмет дослідження – це:

А. Явище або процес, обрані для пізнання.

Б. Фактори та взаємозв'язки між ними.

В. Властивості явищ, процесів, досліджувані з певною метою відносно їх ставлення до об'єкта.

Г. Підприємство або галузь.

76. Емпіричний рівень пізнання – це:

А. Описування.

Б. Вимірювання.

В. Експеримент.

Г. Все разом.

77. За яких умов гіпотеза переконлива?

А. Не суперечить принципам наукового пізнання.

Б. Враховує раніше відомі науці закони.

В. Логічно не суперечлива.

Г. Все зазначене правильне.

78. За якими показниками можна визначити ефективність науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах?

А. Підготовкою кандидатів, докторів наук.

Б. Якістю підготовки фахівців для підприємств країни.

В. Ступенем участі студентів у науково-практичних конференціях.

Г. Кількістю наукових статей у журналах.

79. При визначенні змісту наукової проблеми (теми) необхідно:

А. З'ясувати, які явища, предмети, процеси, закономірності має охоплювати проблема.

Б. Обмежити тему від питань суміжних тем.

В. Визначити коло літературних джерел і документів, які є основними і вихідними в розробці проблеми.

Г. Все зазначене.

80. Форма думки, в якій міститься усвідомлення мети пізнання нового явища, - це:

А. Наукова ідея.

Б. Закон.

В. Поняття.

Г. Принцип.

81. Методологія наукового дослідження – це:

А. Вчення про методи пізнання та перетворення дійсності.

Б. Сукупність прийомів, методів та процедур дослідження, що застосовуються в тій чи іншій галузі знань.

В. Концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища.

Г. Матеріалістична діалектика, теорія пізнання, що досліджує закони розвитку наукового знання в цілому.

82. Системний підхід в методології досліджень означає:

А. Ґрунтовне вивчення явища, процесу.

Б. Послідовність і цілісність виконання дослідження.

В. Комплексне дослідження великих і складних об'єктів (систем) як єдиного цілого з узгодженням всіх його елементів та частин за формулою: потреба - суб'єкт - об'єкт – процеси – умови – результат.

Г. Вивчення та аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених.

83. Метод – це:

А. Засіб дослідження мети, спосіб пізнання явищ дійсності в їх взаємозв'язку та розвитку.

Б. Засіб пізнання – спосіб відтворення в мисленні досліджуваного об'єкта.

В. Потреба і місце застосування наукових прийомів у процесі дослідження.

Г. Спосіб дослідження явищ, який визначає планомірний підхід до їх наукового пізнання та встановлення істини.

84. Форми апробації результатів наукового дослідження:

А. Наукова конференція.

Б. Симпозіум.

В. Нарада, конкурс.

Г. Все зазначене правильне.

85. За якими критеріями визначається якість інформації в науковому дослідженні?

А. Цільове призначення.

Б. Спосіб і форми подання.

В. Дискретність і безперервність.

Г. За всіма зазначеними критеріями.

86. Достовірність науково-дослідної роботи – це:

- А. Доказ істинності, правильності результату експерименту.
- Б. Літературне наукове обґрунтування експерименту.
- В. Перевірка на практиці висновків експерименту.
- Г. Достатня правильність, доказ того, що названий результат є істинним, правильним.

87. В яких каталогах картки з описом літературних джерел сформовані в алфавітному порядку за змістом знань?

- А. Предметних.
- Б. Алфавітних.
- В. Систематичних.
- Г. Всіх зазначених видах каталогів.

88. Способи розміщення в списку літературних джерел:

- А. Хронологічному.
- Б. В порядку посилань у тексті.
- В. В алфавітному порядку за першою літерою прізвища автора.
- Г. Все зазначене вірне.

89. Наукова публікація – це:

- А. Виступ у пресі.
- Б. Виступ по радіомовленню.
- В. Розміщення інформації у фахових та інших виданнях.
- Г. Все зазначене вірне.

90. В якій науковій праці подається короткий виклад основних аспектів дослідження?

- А. Науковій статті.
- Б. Рефераті.
- В. Тезах доповіді.
- Г. Монографії.

91. Методичні прийоми викладу наукового матеріалу:

- А. Цілісний.
- Б. Послідовний.
- В. Вибірковий.
- Г. Все зазначене вірно.

92. В практиці застосовуються види доповідей:

- А. Звітні.
- Б. Поточні.
- В. Наукові.
- Г. Все зазначене вірно.

93. Назвіть основні види абстракції:

- А. Індукція.
- Б. Ототожнення.
- В. Дедукція.
- Г. Узагальнення.

Теоретико-практичні завдання

1. Наведіть схему створення наукової теорії.
2. Підготуйте техніко-економічне обґрунтування теми "Перспективи у розвитку малого підприємництва у регіоні".
3. Накресліть схему класифікації наукових досліджень.
4. Визначте основні етапи проведення соціологічного дослідження.
5. Розрахуйте коефіцієнт реальної економічної ефективності від впровадження науково-дослідної роботи, якщо сума реального економічного ефекту, що отримана від впровадження результатів НДР за рік склала - 520 тис.грн., а загальна сума витрат на НДР за рік – 50 тис.грн.
6. Розрахуйте коефіцієнт економічної ефективності що очікується від впровадження науково-дослідної роботи, якщо сума реального економічного ефекту, яка отримана від впровадження результатів НДР за рік склала — 1460 тис.грн., а загальна сума витрат на НДР за рік — 120 тис.грн.
7. Складіть календарний план наукового дослідження з теми "Управління експортно-імпортними операціями на підприємстві".
8. Визначіть порядок складання списку використаних літературних джерел.
9. Напишіть обґрунтування науково-дослідної теми "Управління ресурсами підприємства".
10. Яку структуру має наукова доповідь?
11. Яку структуру має дисертація?
12. Визначте основні етапи проведення економічного дослідження.
13. Напишіть обґрунтування науково - дослідної теми "Підвищення ефективності використання трудових ресурсів на підприємстві".
14. Складіть кошторис на виконання НДР загальною вартістю 100000 грн.
15. Напишіть програму наукової конференції.
16. Оформіть таблицю, яка складається із п'яти граф. Перша граф - найменування показника, наступні чотири - значення показників за період. У таблиці має бути не менше 5 стрічок після „шапки" таблиці. Дайте таблиці назву.
17. Оформіть формулу.
18. Оформіть таблицю, яка складається із чотирьох граф. Перша графа - найменування показника, наступні три - значення показників за період та їх динаміка. Дайте назву таблиці.
19. Напишіть анотацію до виконаної наукової роботи (за завданням викладача).
20. Наведіть приклад правильного оформлення закону України як бібліографічного джерела.
21. Правильно оформіть наступний бібліографічний список:
 - ✓ Бутинець Ф.Ф., Жиглей І.В., Пархоменко В.М. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності. - М.: ПП "Рута", 2000.- 349с.
 - ✓ Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991р. №959-ХІІ.
 - ✓ Конвенція ООН о договорах міжнародної куплі-продажу товарів. - Вена, 1980.

✓ Положення про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів), затверджене наказом Міністерства зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі України від 5 жовтня 1995р. № 75.

✓ Відносно порядку митного оформлення експонатів, які перейшли в категорію товару: Лист ДМК України від 25.03.96р. № 11/18-1899.

22. Оформіть бібліографічні джерела. Вихідні данні:

1) Назва джерела: Социогендерные отношения в период социальной трансформации.

✓ Автор: Силласте Г.Г.

✓ Місце та рік видання: журнал «Социологические исследования». 1994. №3.

✓ Сторінки на яких розміщена стаття: 5-12.

2) Назва джерела: Экономическая теория. Учебник.

✓ Автор: під редакцією А.С. Булатова

✓ Місце та рік видання: Мінськ, 2006 рік

✓ Сторінки: 253 с.

23. Оформіть діаграму (номер та назва діаграми, легенда). Дайте детальне пояснення.

24. Напишіть анотацію до виконаної наукової статті (за завданням викладача).

25. Оформіть рисунок. Зробіть підпис рисунка (номер та назва). Дайте детальне пояснення.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Артемчук Г. І. Методика організації науково-дослідної роботи : навч. посіб. / Г. І. Артемчук, В. М. Курило, М. П. Кочерган. – К. : Форум, 2000. – 270 с.
2. Артюх О. Ф. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / О. Ф. Артюх. – К. : УМКВО, 1990. – 315 с.
3. Баскаков А. Я. Методология научного исследования : учеб. пособ. / А. Я. Баскаков, Н. В. Туленков. – К., 2002. – 214 с.
4. Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень : підручник / М. Т. Білуха. – К. : АБУ, 2002. – 480 с.
5. Бурлачук В. Ф. Рецензия как форма научно-информационной деятельности / АН УССР ; Ин-т философии ; В. Ф. Бурлачук. – К., 1990. – 24 с.
6. Видання. Основні види та визначення : ДСТУ 3017-95. – [Чинний від 23.05.95]. – К. : Держстандарт України, 1995. – 45 с.
7. Волков Ю. Г. Диссертация : подготовка, защита, оформление : практ. пособие / Ю. Г. Волков. – М. : Гардарика, 2002. – 157 с.
8. Гавриленко О. П. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / О. П. Гавриленко. – 2008. – 172 с.
9. Головні вимоги до дисертацій та авторефератів дисертацій // Бюлетень ВАК України. – 2007. – № 6. – С. 9-17.
10. Горбатенко І. Ю. Основи наукових досліджень : підручник / І. Ю. Горбатенко, Г. О. Івашина. – Херсон, 2001. – 342 с.
11. Грищенко І. М. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / І. М. Грищенко, О. М. Григоренко, В. А. Борисейко. – К. : КНТЕУ, 2001. – 185 с.
12. Де і як публікувати результати дисертаційних досліджень. – К. : Редакція «Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України», 2000. – 64 с.
13. Добров Г. М. Наука о науке / Г. М. Добров ; отв. ред. Н. В. Новиков. – 3-е изд., доп. и перераб. – К. : Наук. думка, 1998. – 304 с.
14. Довідник здобувача наукового ступеня : зб. нормат. док. та інформ. матеріалів з питань атестації наукових кадрів вищої кваліфікації / упоряд. Ю. І. Цеков ; передм. до 3-го, 2-го і з переднього сл. до 1-го вид. Р. В. Бойка. – 3-тє вид., випр. і допов. – К. : Ред. «Бюлетень Вищої атестаційної комісії України» ; Вид-во «Толока», 2004. – 69 с.
15. Єріна А. М. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / А. М. Єріна, В. Б. Захожай, Д. Л. Єрін. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 212 с.
16. Эхо Ю. Письменные работы в вузах : практическое руководство для всех, кто пишет дипломные, курсовые, контрольные, доклады, рефераты, диссертации / Юрий Эхо. – М. : ИНФРА-М, 1999.
17. Збірник основних нормативних актів про вищу освіту, наукову діяльність, підготовку та атестацію наукових кадрів / за ред. проф. М. І. Панова. – Х. : Гриф, 2003. – 336 с.
18. Здобувачу наукового ступеня : метод. рекомендації / упор. С. В. Сьомін. – К. : МАУП, 2002. – 184 с.
19. Зосімов А. М. Дисертаційні помилки : монографія / А. М. Зосімов, В. П. Голік. – 3-тє вид., доп. і випр. – Х. : ВД «Інжек», 2005. – 216 с.
20. Технологія самостійної навчально-наукової роботи студентів : метод. матер. / [О. І. Кіліченко, Л. В. Степанова, О. М. Ткачук та ін.]. – Івано-Франківськ : Плай, 2003. – 88 с.

21. Колесников А. Internet : для пользователя / А. Колесников. – К. : Изд. группа ВНК, 2000. – 304 с.
22. Краевский В. В. Методология научного исследования / В. В. Краевский. – СПб. : СПбГУП, 2001. – 148 с.
23. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / О. В. Крушельницька. – К. : Кондор, 2006. – 206 с.
24. Кузин Ф. А. Магистерская диссертация : методика написания, правила оформления и порядок защиты : практ. пособ. для студентов-магистрантов / Ф. А. Кузин. – М. : Ось-89, 1997. – 304 с.
25. Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень : курс лекцій / О. В. Кустовська. – Тернопіль, 2005. – 256 с.
26. Кушнарєнко Н. М. Наукова обробка документів : підручник / Н. М. Кушнарєнко, В. К. Удалова. – К. : Вікар, 2003. – 328 с.
27. Лудченко А. А. Основы научных исследований : учеб. пособ. / А. А. Лудченко, Я. А. Лудченко, Т. А. Примак ; под ред. А. А. Лудченко. – К. : Знання ; КОО, 2000. – 114 с.
28. Методологические вопросы науковедения / под ред. В. И. Оноприенко. – К. : УкрИНТЭИ, 2001. – 323 с.
29. Мороз І. В. Структура дипломних, кваліфікаційних робіт та вимоги до їх написання, оформлення і змісту : навч. посіб. / І. В. Мороз. – К. : Фірма «Курс», 1997. – 56 с.
30. Наринян А. Р. Основы научных исследований : учеб. пособ. / А. Р. Наринян, В. А. Поздеев ; Европейский ун-т. – К. : Изд-во Европейского ун-та, 2002. – 109 с.
31. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : зб. стат. / Держкомстат. – К., 2003. – 340 с.
32. Організація науково-дослідної роботи в закладах освіти. – Тернопіль : Астон, 2001. – 138 с.
33. Первой В. П. Теория и методы науки (сущность, особенности и структура научного познания) : лекция / В. П. Первой, Г. В. Шашурина. – М. : Московская академия МВД России, 2000. – 42 с.
34. Переліки та форми документів, які використовуються при атестації наукових та науково-педагогічних працівників // Бюлетень ВАК України. – 2000. – № 2. – 48 с.
35. Петрук В. Г. Основи науково-дослідної роботи : навч. посіб. / В. Г. Петрук, Є. Т. Володарський, В. Б. Мокін ; під. ред. В. Г. Петрука. – Вінниця : УНІВЕРСУМ, 2005. – 144 с.
36. Полковников Б. Ф. Подготовка научной статьи и публикации / Б. Ф. Полковников. – М. : Радио и связь, 1990. – 54 с.
37. Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань : нормативні документи. – К. : Бюлетень ВАК України, 2000. – 32 с.
38. П'ятницька-Позднякова І. С. Основи наукових досліджень у вищій школі : навч. посіб. / І. С. П'ятницька-Позднякова. – К., 2003. – 116 с.
39. Райзберг Б. А. Диссертация и ученая степень : пособие для соискателей / Б. А. Райзберг. – 6-е изд. доп. – М. : ИНФРА, 2006. – 431 с.
40. Райзберг Б. А. Научное счастье, или как умелые проникают в ученые / Б. А. Райзберг. – М. : Консалтинг ТЭКСТ, 1992. – 72 с.
41. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / В. І. Романчиков. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 254 с.

42. Рузавин Г. И. Методология научного познания : учеб. пособ. для вузов / Г. И. Гузавин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005.- 287 с.
43. Свердан М. М. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / М. М. Свердан, М. Р. Свердан. – Чернівці : Рута, 2006. – 352 с.
44. Серова Г. А. Компьютер – помощник в оформлении диссертации : практ. руководство для тех, кто хочет быстро научиться работать на компьютере / Г. А. Серова. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 350 с.
45. Стеченко Д. М. Методология научных исследований : підручник / Д. М. Стеченко, О. С. Чмир. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 317 с.
46. Фаренік С. А. Логіка і методологія наукового дослідження / С. А. Фаренік ; Українська академія державного управління при Президентові України. – К. : Вид-во УАДУ, 2000. – 338 с.
47. Філіпенко А. С. Основи наукових досліджень : конспект лекцій : навч. посіб. / А. С. Філіпенко. – К. : Академвидав, 2005. – 208 с.
48. Основи наукових досліджень. Організація самостійної та наукової роботи студента : навч. посіб. / [Я. Я. Чорненький, Н. В. Чорненька, С. Б. Рибак та ін.]. – К. : ВД «Професіонал», 2006. – 208 с.
49. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарєнко. – 5-те вид. – К. : Знання, 2006. – 307 с.
50. Шишка Р. Б. Організація наукових досліджень та підготовки магістерських і дисертаційних робіт : навч. посіб. / Р. Б. Шишка. – Харків : Еспада, 2007. – 368 с.

Начальне видання

Мельник Ірина Олегівна

ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

*Методичні рекомендації та завдання до практичних занять і самостійної
роботи*

Відповідальний за випуск О.І. Котикова

Технічний редактор Н.В. Семінюк

Формат 60*841/16. Ум.друк.арк. ____
Тираж ____ прим. Зам. № ____

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №4490 від 20.02.2013 р.